

Fig. 1. Kirken i landskabet, set fra syd. Til højre ses stien til Skt. Olufs kilde (s. 5503). Foto Arnold Mikkelsen 2018.
– The church in the landscape, seen from the south. To the right the path to the St. Olave's Well is seen.

KLINTE KIRKE

SKAM HERRED

1348 omtales præsten Andreas i »Klintæ«.¹ Selve kirken er først nævnt i forbindelse med landehjælpen 1524–26, da den gav 15 mark ved denne ekstraordinære skat.² Nogle år senere blev Grindløse (s. 5571) *anneks*. Forholdet er tidligst bevidnet 1535, da Hans Madsen var præst til begge kirker.³ Efter reformationen tilhørte kirken Kronen. Halvdelen af kirketienden var 1631 fæstet til ejeren af Enggård (Gyldensteen), Greger Krabbe, mens den anden halvdel lå til 'hospitalet' (formentlig Odense Hospital).⁴ Borgerne i Bogense forsøgte i 1650'erne forgæves at få overført tienden af Æbelø til Bogense Kirke, efter at nogle af købstadens borgere 1623 havde købt øen.⁵ Kronen skødede 1687 *patronatsretten* til stiftsbefalingsmand Helmut Otto von Winterfeldt (1617–94), ejer af hovedgården Jerstrup i

nabosognet Grindløse. Han erhvervede samtidig kirkerne i Grindløse (s. 5571), Ejlbj og Melby (Skovby Hrd.).⁶ Alle fire kirker lå herefter til Jerstrup og indgik fra 1804 med hovedgården i grevskabet Gyldensteen (Nørre Sandager S., Skovby Hrd.).⁷ Klinte Kirke overgik til *selveje* 1. jan. 1916.⁸

Gods. To agre i Tidselbjerg Mark (Jersore ejerlav) tilhørte 1462 kirken,⁹ formentlig de samme to stykker jord, der 1687 nævnes som afgiftsydende sammen med to andre agre og 'en kirkebolig'.¹⁰

Helligkilde. Ved den tidligere strandkint fandtes den stensatte Skt. Olufs kilde.¹¹ Den omtales tidligst 1707 i en indberetning fra sognepræsten, der tilføjede, at den 'måske har haft sundheds kraft, dog derom intet vitterligt'.¹² Kil-

Fig. 2. Luftfoto af Klinte Kirke set fra sydvest. Foto Odense Luftfoto 1954. I KB. – *Aerial photo of Klinte Church from the south west.*

den, hvis kampestenssætning måler ca. $3,5 \times 2$ m, blev istandsat 1999, da der samtidig blev etableret en sti (jf. fig. 1).¹³

En ejendommelig hændelse i kirken fremgår af biskop Hans Mikkelsens dagbøger, der 1. febr. 1634 beretter, at biskoppen modtog en (i øvrigt ukendt) be-

retning fra sognepræst Hans Bang om, at der var fundet blod på kirkens alter.¹⁴ Episoden, der formentlig skal opfattes som et eukaristisk mirakel i form af Kristi blod på alterdugen, har en få år ældre parallel i Kul-lerup (Svendborg Amt), hvorfra Hans Mikkelsen fik tilsendt 'et synligt bevis på blodet'.¹⁵

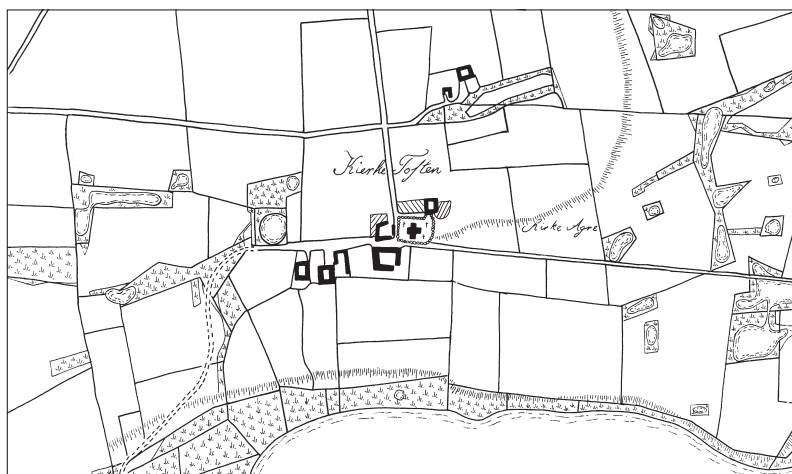

Fig. 3. Matrikelkort. 1:10.000. Kopieret af Tauenzien 1805. Tegnet af Freerk Oldenburger 2019. – *Cadastral map.*

Kirken er opført på en lille bakke ca. 200 m nord for den nu inddæmmede Klinte Strand og har taget navn efter beliggenheden. Biskop Jacob Madsen beskrev således 1590, at kirken lå »paa en Klinte vd mod Haffuet«. ¹⁶ Kirken, der omgives af markerne i den lille udflytterlandsby af samme navn, befinder sig i den sydøstlige udkant af sognet, hvis landsbyer desuden tæller Jersore og den større Nørreby.

Kirkegården har en omtrent rektangulær plan og et areal på godt 0,4 ha. Den er udvidet mod øst 1877 og 1926. ¹⁷

Hegnet er et kampestensdige, hvis forløb røber de ovennævnte udvidelser, idet det er lavere omkring det nyere østafsnit, hvor hjørnerne også er afsat vinkelret. På digekronen står lav hæk af bøg og eg. Kirkegårdsmuren var også 1590 af kamp og fandtes da i god tilstand. ¹⁸

Indgange. Hovedindgangen mod vest består af fire piller, der er muret i blokskifte af røde teglsten i normalformat og har pyramideafslutning af granit. Pillerne er muret om 1937. ¹⁹ Såvel køreporten som de flankerende fodgængerlåger har solide tremmefløje. ²⁰ Mod syd og nord er nyere, tømrede fodgængerlåger.

†*Indgange.* Den ældre kirkegårdsport, der omtrent må have stået på den nuværende hovedindgangs plads, omtaltes 1718 som forfalden. ²¹ Forholdene var ikke meget bedre fem år senere, da kirkegården anførtes at ligge 'ganske åben for alle slags kreaturer, så at svin kan opgrave døde kroppe'. ²¹

En *kirkegårdsbygning* i kirkegårdens nordre skel, med graverkontor, redskabsrum og toiletter, er opført 1988 ved arkitekt Ebbe Lehn Petersen. ²² Den står i vandskurede teglsten og har teglhængt sadeltag.

†*Bygninger på og ved kirkegården.* En †kirkelade blev 1590 fundet i god stand. ¹⁸ Et †nødtørftshus stod fra 1924 i det daværende sydøsthjørne, men blev 1974 erstattet af en †toiletbygning i det nordre skel. ²³ Sidstnævnte havde mur og fladt tag af beton. ²⁴

Beplantningen består primært af birk og ahorn. Der fandtes 1590 ingen træer på kirkegården. ¹⁸ 1814 blev det indberettet, at der var foretaget beplantning, men at væksterne var gået ud. ²⁵ I begyndelsen af 1820'erne slog det atter fejl at få nyplantede træer til at gro, men nye forsøg herpå bar antagelig frugt ved udgangen af årtiet. ²⁶ Disse træer blev fjernet 1929. ²⁷

Fig. 4. Luftfoto af Klinte Kirke set fra øst/sydøst. Foto Sylvest Jensen Luftfoto 1956. I KB. – Aerial photo of Klinte Church from the east/south east.

Fig. 5. Kirken set fra syd. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The church seen from the south.*

BYGNING

Kirken var oprindeligt en romansk bygning fortrinsvis af granitkvadre med $\dagger$ skib og $\dagger$ smallere kor. I senmiddelalderen er koret ombygget, forhøjet og overhvalvet, og et tårn blev opført i vest. Skibet er herefter fornyet i tegl med bæltter af granitkvadre. Et våbenhus opførtes på skibets nordside samt kapeller i såvel nord som syd. Kirkens orientering er omtrent solret med en let afvigelse mod syd.

Den romanske kirke bestod af et $\dagger$ kor og et formentlig kun lidt bredere nu nedrevet $\dagger$ skib.

Materiale og teknik. Koret er opført af 6–7 skifter granitkvadre over en dobbeltsokkel, det øvre skifte med et rundet led og herunder en hulkel og det nedre med en hulet skråkant (s. 5222, fig. 5–6). Der er ikke bevaret spor af vinduer.

Det romanske $\dagger$ skib har sandsynligvis haft samme længde som det nuværende, men kan have været lidt bredere (jf. ndf.). Adskillige granitkvadre, sokkelkvadre og sålbænksten indgår i såvel det nuværende skib som de andre nyere bygningsdele og må formodentlig stamme fra det romanske

skib (jf. ndf.). Skibets vestgavl er delvist bevaret inkorporeret i det senere tårns østmur (jf. fig. 13 og s. 5513), og det nordvestre hjørne har forneden endnu tre skifter af granitkvadre.

Korets *indre* præges helt af senere ombygninger (jf. s. 5510), og triumfmuren er nedrevet i forbindelse med opførelse af det nuværende skib (jf. s. 5514).

Af den romanske kirkes *gavltrekanter* er skibets vestre bevaret (jf. fig. 13). Den er opført af rå kamp. På dens inderside er aftryk af to omtrent lodrette tømmerstykker, der må have udgjort en del af et af skibets tagværker.

Senmiddelalderlige tilføjelser og ændringer. I senmiddelalderen gennemgik kirken en lang række ændringer, hvis rækkefølge kun delvist lader sig fastslå med sikkerhed. Koret blev ombygget, skibets vestgavl blev forhøjet, og et tårn opførtes i vest. Skibet blev fornyet, og der opførtes et våbenhus ved dets nordside samt kapeller i nord og syd

Ved *korets ombygning* må den ydre skal af granitkvadre helt eller delvist være omsat; såvel østmu-

Fig. 6. Kirken set fra nordøst. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The church seen from the north east.*

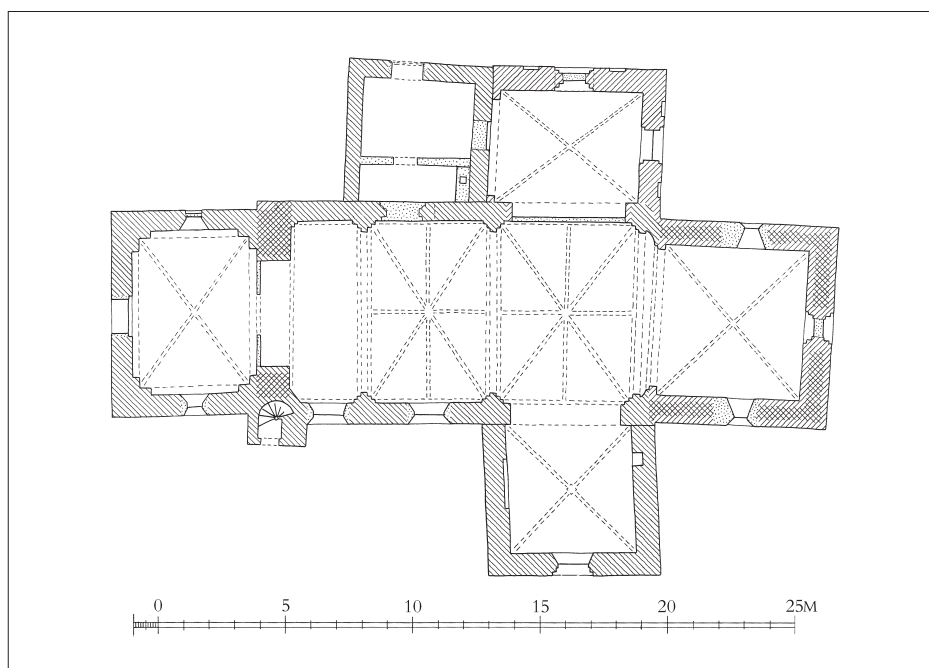

Fig. 7. Plan. 1:300. Målt af J. Vilh. Petersen eller Alfred Petersen 1888 (jf. fig. 8c), suppleret af Kirstin Eliassen 2019 og tegnet af Freerk Oldenburger 2020. Signaturforklaring s. 11. – *Plan.* Key on p. 11.

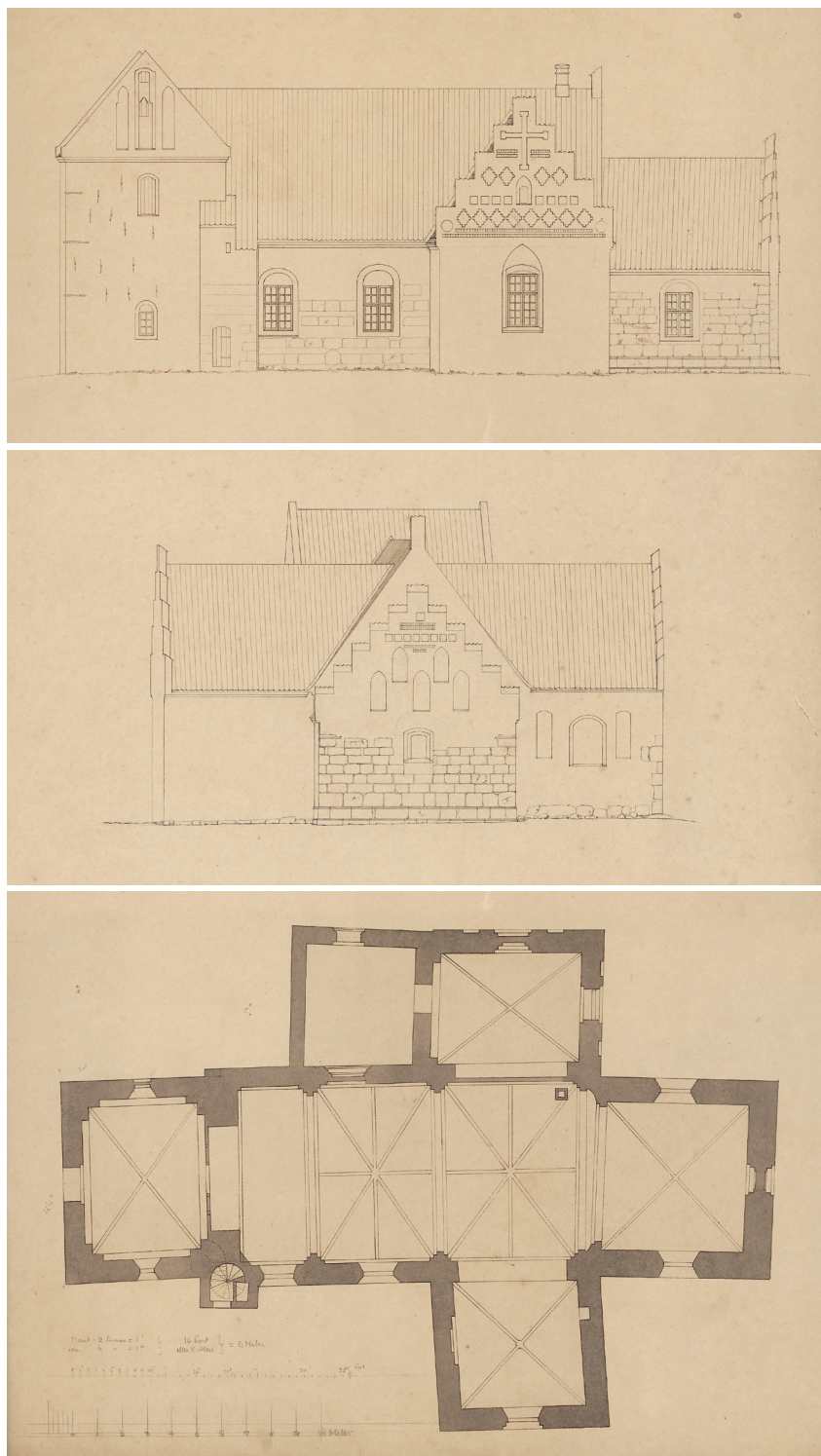

Fig. 8a-c. Opstalter af syd- og østfacade samt plan. 1:300. Målt og tegnet af J. Vilh. Petersen eller Alfred Petersen 1888. I NM. – *Elevations of south and east facades and plan.*

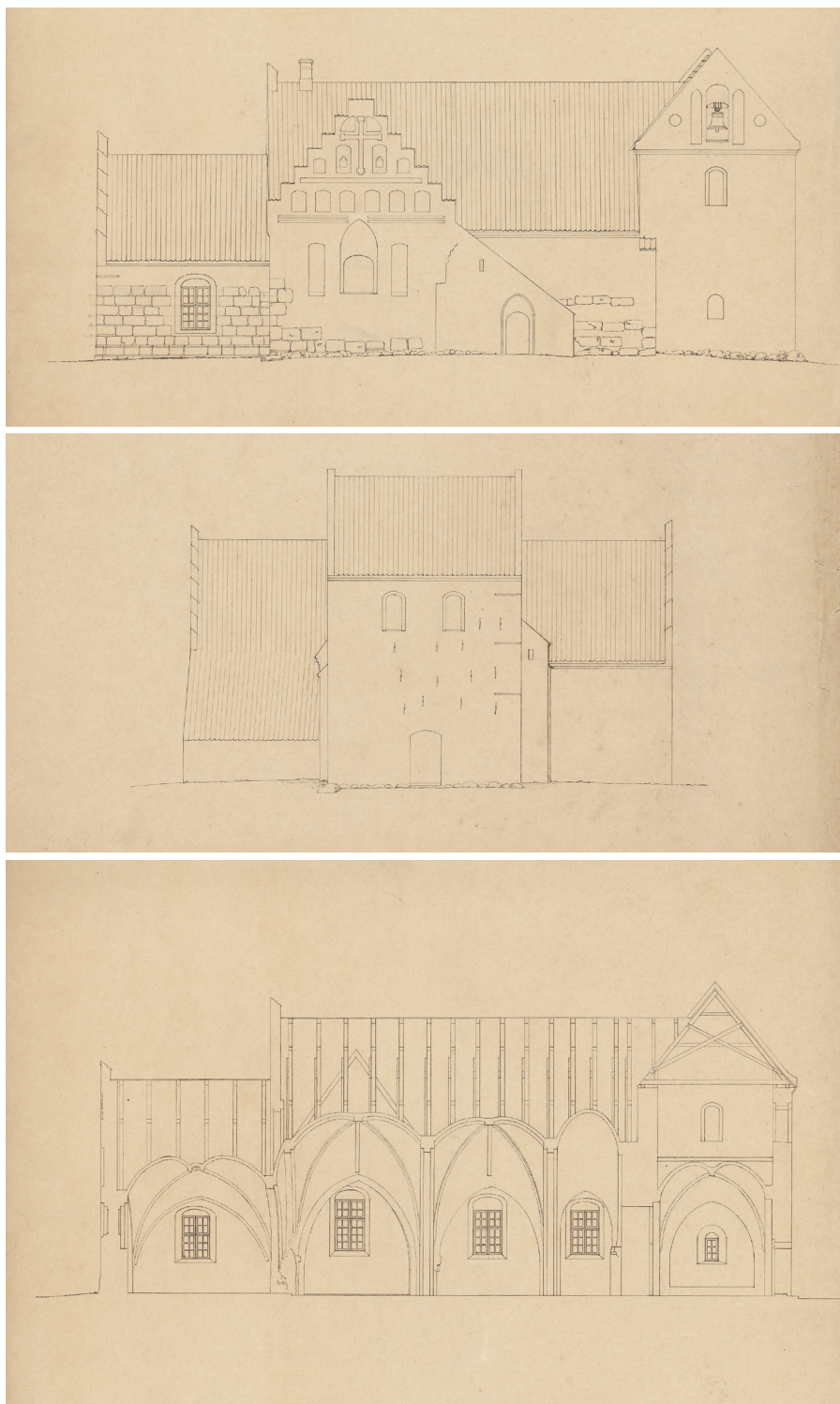

Fig. 8d-f. Opstalter af nord- og vestfacade samt længdesnit set mod syd. 1:300. Målt og tegnet af J. Vilh. Petersen eller Alfred Petersen 1888. I NM. — *Elevations of north and west facades and longitudinal section looking south.*

ren som langmurene forhøjedes af tegl med ca. 8 skifter, og sidstnævnte afsluttedes foroven med en dobbelt falsgesims. I østgavlen er indsat et slankt, fladbuet, falset vindue (jf. fig. 8b og fig. 10). Det har både på yder- og indersiden en halvstensfals efterfulgt af en helstensfals; vinduets nedre del er tilmuret bindig med ydre murflugt, mens tilmuringen på indersiden lader de to fals fri, mens den øvre del blot er tilmuret i lysningen. Eventuelle vinduer i flankemurene er erstattet af nyere vinduer (jf. s. 5530).

I *korets indre* er bagmuren helt af tegl i fuld højde. Rummet overdækkes af et samtidigt hvælv, der bæres af murede forlæg i de tre vægge, mens der opførtes en spidsbuet skjoldbue mod vest op imod den da endnu bevarede triumfinur. Hvælvet er et krydshvælv med profilerede halvstenbrede ribber. Profilet er et tilspidset led med en platte og med markerede, let hulede skuldre. Kappernes vederlag er markeret med et let frem-springende glat led. I flere af sviklerne ses slanke,

rektangulære spygatter. En beslægtet overhvælvning findes i Fraugde Kirke (s. 3523). Ombygningens detaljer, ikke mindst hvælvet, antyder en datering til første halvdel af 1400-årene, hvilket stemmer fint overens med den dendrokronologiske datering af tagværket (jf. ndf.).

Den kamtakke, brynede gavltrekan (fig. 10), der er opført i polsk skifte, har fem kamtakker i hver side og en høj toptinde. Den er udsmykket med fem jævnhøje, spidsbuede højblændinger, hvoraf de to er hævede i forhold til de resterende. Herover i midten et par korte savtaksfriser, hvorover en frise af kvadratiske blændinger adskilt af lodretstillede løbere og igen et par savtaksfriser og en kvadratisk blænding.

Ved den dendrokronologiske undersøgelse af korets tagværk (s. 5532) kunne to af de daterede prøver dateres til o. 1423, hvilket meget vel kan være tidspunktet for korets ombygning. Yderligere én prøve kunne dateres til o. 1453 og kan stamme fra en reparation.

Fig. 9. Koret set fra syd. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The chancel seen from the south.*

Ombygning af skibets vestgavl. Den øvre del af nordvesthjørnet blev ommuret af tegl og afsluttes i et lavere niveau end det nuværende skibs murkrone (jf. fig. 23), hvilket kan indikere højden på det romanske skibs murværk.²⁸ Gavltre-

kanten blev forhøjet med en glat kam i teglsten og i munkeskifte (jf. fig. 13).

Et lavt *tårn* i vest, lidt smallere end det nuværende skib (jf. s. 5514), er opført af teglsten, i uregelmæssig skiftegang, dog overvejende mun-

Fig. 10. Koret (s. 5510) set fra øst. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The chancel seen from the east.*

Fig. 11. Tårnrummets indre set mod nord med †vindue (s. 5512). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Interior of the tower looking north with †window.*

keskifte. Det rejser sig i to stokværk²⁹ over en delvist synlig syld af kampesten og har gavle i nord og syd. Murene afsluttes foroven af en dobbelt falsgesims. Det høje tårnrum (jf. fig. 11) overdækkes af et samtidigt krydshvælv og bæres af spidsbuede, helstens skjoldbuer til alle fire sider. I hjørnerne er kraftige, vinkelformede hvælvpillere. De halvtstensbrede ribber er profilerede med et tilspidset profil. I alle kapper er slanke, rektangulære *spygatter*. Hvælvets overside er fuldstændigt dækket af brokker og grus. Et

fladbuet vindue i nord- og sydmuren er formentlig oprindeligt, men er senere ændret (jf. s. 5530). Det nordre (fig. 11, jf. fig. 23) står nu tilmuret nær ydre murflugt. En fladbuet dør i vest (jf. fig. 12), der sandsynlig er oprindelig, er senere ændret (jf. s. 5530). Den har indvendig en halvtstens anslagsfals, og udvendig anes toppen af

Fig. 12. Tårnet (s. 5511) set fra vest. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The tower seen from the west.*

et spidsbuet spejl. Våbenhusfunktionen blev før 1861 flyttet til tårnrummet (jf. s. 5530).¹⁹

Klokekestokværket har mod nord og syd en åbning, mens der mod øst og vest er to. De er alle fladbuede med enkeltfals såvel ud- som indvendig. Tårnets østmur hviler på skibets vestre gavltrekant (jf. s. 5506 og 5511 samt fig. 13). De

østre, der er dækket af det nuværende skibs tag, er tilmurede i indre murflugt (jf. fig. 13). Fra stokværket er adgang til skibets tagrum ad en stige op over tårnets østmur.

Den oprindelige adgang til tårnets øvre stokværk kendes ikke, men en $\dagger$ overdør til en af hvælvets lommer er sandsynlig.³⁰

Fig. 13. Skibets romanske vestgavl (s. 5506), gavlens forhøjelse (s. 5511) samt $\dagger$ glamhuller i tårnets østmur (s. 5513). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Romanesque west gable of the nave, heightening of the nave and $\dagger$ belfry lights in east wall of tower.*

Den søndre gavltrekan (jf. fig. 5 og 8a), der nu har en glat kam, må oprindeligt have haft kamtakker eller pinakler. Gavlfoden markeres på usædvanlig vis af en dobbelt falsgesims, og gavlen, der bærer præg af ommuringer, er udsmykket med tre højblændinger, hvoraf de to yderste har tilnærmelsesvis spærstikformet øvre afslutning, mens den midterste, der er falset, nu er fladbuget. Den østre fals er uregelmæssigt opmuret med en sideværts forskydning i omtrent halv højde. I bunden to åbninger over hinanden, den nedre med aftrappet overdækning og den øvre fladbuget.

Den nordre gavltrekan (jf. fig. 23 og 8a) har en omtrentlig identisk udformning, dog er højblændingerne flankeret af to små, cirkulære blændinger. Den midterste blænding er nu erstattet af en udvidet åbning med lige gennemløbende vanger, og hvori klokken hænger (jf. s. 5555).

Fornyelse af skibet. Det nuværende skib har (jf. s. 5506) erstattet et tidligere skib af omtrent samme dimensioner. Skibet er opført af teglsten og med bæltter af genanvendte granitkvadre, sokkelkvadre og en enkelt vinduessålbænk, formentlig fra det tidligere skib (jf. fig. 14), og over en delvist synlig syld af kampesten. Allerede ved opførelsen har det sandsynligvis været påtænkt at fortsætte byggeriet østpå med et *langhuskor* (jf. ndf.), men man nøjedes formentlig med at dække sporene efter det romanske skibs østhjørner, hvilket ses i form af en ombygning af korets nordmur længst mod vest (jf. fig. 6). Samtidig fjernedes triumfmuren efter alt at dømme. Langmurene afsluttedes foroven med en dobbelt falsgesims. En $\dagger$ dør i skibets nordside (jf. fig. 8c) var profileret udadtil med tre false, hvoraf den yderste og den inderste var affaset og den midterste afrundet. Den yderste fals løb op i et

spidsbuet stik, der formentlig har udgjort et spejl over en i øvrigt fladbuet åbning. Indadtil havde døren en helstensdyb anslagsfals, der var bredest i vestsiden, hvor dørfløjen må have været ophængt. Døren er nu tilmuret i indre murflugt (jf. s. 5535) og delvist ødelagt af en indblæsningsåbning fra det nuværende opvarmningsanlæg. Endnu i slutningen af 1800-årene var døren synlig som ud- og indvendig niche, blot tilmuret i lysningen (jf. fig. 8b). Døren er gået ud af brug o. 1861, da våbenhusfunktionen blev flyttet til tårnrummet (jf. s. 5530).

Sydsidens to vinduer er senere indsat (jf. fig. 14 og s. 5530).

Et *trappehus* (jf. fig. 14) ved skibets sydvesthjørne er tydeligvis samtidigt med skibet, hvilket bl.a. fremgår af murværkets afstrikning med genanvendte granitkvadre. I skibets indre ses trappehuset som en skrå afskæring af hjørnet (fig. 20). Bygningsdelen afsluttes foroven af et halvt tag i to afsæt, et lavere østligt i forlængelse af skibets tagflade, om end med en lavere rejsning, og et

højere vestligt, der griber omkring tårnets sydøsthjørne. Døren er fladbuet og leder ind til en spindeltrappe med halvtens spindel, der er retkantet forneden og cirkulær foroven. Trapperummet overdækkes af et stigende tøndehvælv, muret af løbere. Trappen udmunder foroven i klokkestokværkets sydøsthjørne længst mod syd i østmuren, hvor åbningen er vandret overdækket af en planke. Bredden er indskrænket ved en senere udmuring længst mod nord.

Skibet har med overvejende sandsynlighed været planlagt overhvalvet – hvilket især fremgår af sydvesthjørnets skrå afskæring med kragbånd (fig. 20) – og meget tyder på, at denne overhvalvning også gennemførtes.

Skibets *hvælv*, to fag otte delte ribbehvælv i de østre fag og et kuplet, ribbeløst hvælv i det vestligste, meget smalle fag, har retkantede halvtensribber og bæres af spidsbuede skjold- og gjordbuer, alle med et fremspringende led. Sydsidens østre skjoldbue er tilpasset arkaden til sydkapellet

Fig. 14. Skibets sydsides vestlige del (s. 5514) samt trappehus (s. 5515). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Western part of the south side of the nave, plus stairwell.*

Fig. 15. Kirkens indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Interior of church looking west.*

(s. 5519). I det vestligste hvælvs nordlige del spygatter af to sammenlagte tagsten. Skjoldbuerne,

der kun er halvstensdybe, bæres af dobbeltfalsede piller. Mod øst afsluttedes ikke, som forventeligt, med en skjoldbue; i stedet er buen udformet som en falset gjordbue med samme højde som skibets øvrige. Dette understreger, at man endnu

Fig. 16. Overgangen mellem skib og kor med respektive skjoldbuer og mellemfaldende udfyldningshvælv (s. 5517) set mod nord. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Transition between nave and chancel with respective wall ribs and intervening filler vaults, looking north.*

Fig. 17. Overgang mellem korets og skibets hvælv (s. 5517) med sekundær spidsbuestik, der bærer skibets østgavl (s. 5526). Set fra koret, fra sydøst, Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Transition between vaults of nave and chancel with secondary relieving arch bearing the east gable of the nave. Seen from the chancel, from the south east.*

da forudsatte en fortsættelse mod øst (jf. ovf.). Man må have indset, at den planlagte fortsættelse ikke var umiddelbart forestående eller eventuelt helt opgivet. I stedet opførtes en uregelmæssigt forløbende krum hvælvkappe, der forbandt

den nævnte østre gjordbue i skibet med den ved triumfmurens nedrivning frilagte, lavere vestre skjoldbue i koret (fig. 16–18). Det herved skabte 'rum' er væsentlig bredere i nord end i syd, hvilket er betinget af korets skæve placering i forhold

Fig. 18. Overgang mellem korets og skibets hvælv (s. 5517) med, nu undermuret, spidsbuestik, der bærer skibets østgavl (s. 5526). Set fra skibet, fra sydvest, Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Transition between vaults of nave and chancel with relieving arch bearing the east gable of the nave. Seen from the nave, from the south west.*

til skibet. En nært beslægtet udformning findes i Grindløse Kirke (s. 5584).

Sydkaapel. Allerede ved det senmiddelalderlige skibs opførelse planlagdes et kapel mod syd ud for dets østre fag. Dette fremgår af, at dette fags

søndre skjoldbue er væsentlig højere end skibets øvrige og er sammenkomponeret med arkaden til kapellet (jf. s. 5515 og fig. 22). Tilbygningen (fig. 21–22, jf. fig. 5) er opført af munkesten og med nogle genanvendte granitkvadre over en

kun delvist synlig syld af genanvendte sokkelsten og kampesten. Flankemurene afsluttes foroven af en dobbelt falsgesims. Kapellets eneste vindue (jf. fig. 21), der sidder midt i sydgavlen, er fladbuet og falset og sidder i et spidsbuet spejl. Kapellets indre åbner sig mod skibet med en spidsbuet arkadeåbning (jf. ovf.). Rummet er overdækket af et krydshvælv med retkantede halvstensribber, der løber af i hjørnerne, og som foroven afsluttes med en kvadratisk slutsten. Hvælvet har rektangulære spygatter, et i hver lomme. I den nordlige del af østvæggen er en fladbuet niche, 50×94 cm og 45 cm dyb, anbragt ca. 138 cm over nuværende gulv. Nichens placering kan antyde tilknytning til et $\dagger$ sidealter (jf. s. 5540). Midt i vestvæggen er en

Fig. 19. Skibets sydøsthjørne med spor efter ældre placering af prædikestolen (s. 5549). Foto Arnold Mikkelsen 2018. — *The southeastern corner of the nave with traces of the former placing of the pulpit.*

Fig. 20. Skibets sydvesthjørne med inkorporeret trappehus (s. 5515). Foto Arnold Mikkelsen 2018. — *Southwestern corner of the nave with incorporated stairwell.*

bred, fladbuet niche, 198×152 cm og 28 cm dyb, placeret ca. 53 cm over nuværende gulv.³¹

Den kamtakke gavlen med fire brede og høje kamtakker og en toptinde har lidt over tagfodshøjde to savtaksfriser og yderst i hver side en lille, cirkulær blænding. Herover en frise af aftrappede romber. Omtrent midt i gavlen er en lille, fladbuet glug i et spidsbuet spejl. På begge dens sider er en frise af kvadratiske blændinger, adskilt af lodrette løbere og herover to aftrappede romber i hver side. Gavltoppen prydes af et korset kors, hvis øverste korsarm rager op i toptinden, og på hver side af den nedre korsarm to savtaksfriser.

Et *våbenhus* (jf. fig. 23 og 30) opførtes ud for skibets norddør. Bygningen, der senere er væsentligt ændret (jf. ndf.), er opført af tegl og havde relativt høje flankemure (jf. fig. 8d, 23 og 70), hvoraf den

Fig. 21. Sydkapellet (s. 5519) set fra syd. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The south chapel seen from the south.*

Fig. 22. Sydkapellets indre set mod syd. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Interior of the south chapel looking south.*

vestre er nedskåret (jf. ndf.), mens den østre er bevaret i fuld højde med en dobbelt falsgesims (jf. fig. 24). En nu fladrundbuet dør i spidsbuet spejl sidder noget forskudt mod vest i gavlen. Døren, der er udvidet o. 1880, havde (jf. fig. 8c) en udvendig fals; såvel denne som spejlet med en afasning. På indersiden var ligeledes en fals. I østre flankemur er en rest af et oprindeligt, fladbuet tvindue i spidsbuet spejl (fig. 24). Vinduet er senere ændret i forbindelse med gennembrud af en dør (jf. s. 5527). I våbenhusets indre var loftet placeret ca. $\frac{1}{2}$ m over døråbningen, hvor der ses en halvtstens tilbagetrækning af murflugten (fig. 71), mens et tilsvarende, lidt lavereliggende, har båret det tilhørende bjælkelag. Herover har været et

højt styrtrumsloft. Af den glatte gavltrekan mod nord er kun lidt bevaret, og i dens østre del ses en smal, rektangulær lyssprække. Ved en senere ændring blev våbenhusets vestre flankemur kraftigt nedskåret til omtrent halv højde. Våbenhusfunktionen blev formentlig allerede o. 1815 flyttet til tårnrummet (jf. s. 5512 f.), og i beskrivelsen af kirken i den første kirkeprotokol 1861 omtales våbenhuset blot som et tilbygget materialhus (jf. s. 5534), der da stod uden loft.¹⁹

Nordkapel. Et kapel opførtes i nord ud for skibets østligste del (fig. 25 og 30, jf. fig. 23). Det er opført fortrinsvis af teglsten over en delvist synlig syld af kampesten, men der indgår især i den nedre del og på nordøsthjørnet en del genanvendte granitkvadre og sokkelsten. Våbenhusets østmur (jf. s. 5522) indgår som kapellets vestmur og blev forhøjet til omtrent dobbelt højde. Den østre flankemur afsluttes foroven med en dobbelt falsgesims. En dør

Fig. 23. Kirken set fra nord. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The church seen from the north.*

Fig. 24. Våbenhusets østre flankemur med †vindue (s. 5523) samt †dør (s. 5522) set fra nordkapellet. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Eastern flanking wall of the porch with †window and †door seen from the north chapel.*

i nordmuren er nyere (jf. s. 5529). Omtrent midt i østre flankemur er et oprindeligt, falset vindue (jf. fig. 22 og 30, der tilnærmelsesvis er kurvehanksbuet. Yderligere en fals kan være borthugget ved indsættelse af en senere trækarm (jf. s. 5530). På begge sider af vinduet er høje, fladbuede nicher. Nordgavlen har omtrent i midten et, nu tilmuret, fladbuet vindue i spidsbuet spejl, der skærer op i gavltrekanten (jf. fig. 23). Vinduet var dobbeltfalset såvel ude som inde (jf. fig. 8c). Også her er på begge sider en fladbuet højblænding. Facadedekoration med nicher er beslægtet med de mere velartikulerede dekorationer på nordkapellerne i Skovby og Hårslev Kirker (Skovby Hrd.) samt på et sakristi ved Kavslunde Kirke (Vends Hrd.).

Kapellets indre åbnede sig mod skibet med en stor, spidsbuet åbning med halvandenstensk, (jf. fig. 72). Åbningen er tilmuret inden 1861.¹⁹ Forskellen i murtykkelse mellem de kraftige mure i nord og øst og den væsentligt tyndere i vest – den oprindelige østmur i våbenhuset – er i kapellets indre udlignet med en dyb, spidsbuet skjoldbue (fig. 24). En tilsvarende disponering af sammenbygningen mellem et kapel og et ældre våbenhus ses bl.a. i Fraugde Kirke (s. 3526, fig. 15). Kapellet har et samtidigt krydshvælv med retkantede halvstensribber, der løber af i hjørnerne. Fra det tidligere styrrum over våbenhuset (jf. ovf.) leder en falset fladbuet dør (fig. 26–27) ind til den nordvestre lomme over kapellets hvælv.

Døren er fortsat i brug og nås nu ad en 2019 opsat trætrappe, der har afløst en stige. Beslægtede adgange til loftsrum kendes f.eks. i Kolby Kirke (*DK Holbæk* 2636) og Fraugde Kirke (s. 3524). Dørens placering forudsætter, at en skotrende mellem våbenhusets og kapellets sadeltage har været højsiddende.³²

Gavltrekanter (jf. fig. 6, 8a, 23 og 30), der har seks kamtakker og en bred toptinde, har etagedelt dekoration. Gavlfodshøjden markeres af to sav-

skifter, der skæres af ovennævnte spejl (jf. s. 5524); herover seks fladbuede blændinger, dernæst en to skifter høj båndblænding og herover en udsmykning med et korset kors. På begge sider af nedre korsarm er en lav og en højere, fladbuet blænding; i sidstnævnte en lille åbning med aftrappet øvre afslutning. På begge sider af øvre korsarm er en kvartcirkelformet blænding. Kapellets tagværk kunne ved den dendrokronologiske undersøgelse (jf. s. 5532) dateres til sidste fjerdedel af 1400-tallet.

Fig. 25. Nordkapellets østside (s. 5523). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The eastern side of the north chapel.*

Fig. 26–27. Overdøren til nordkapellets tagrum (jf. s. 5524). 26. Set fra våbenhuset. 27. Set fra kapellets tagrum. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Upper door to the loft of the north chapel. 26. Seen from the porch. 27. Seen from the loft of the chapel.*

Skibets østgavl forsvandt i forbindelse med nedrivning af triumfmuren (jf. s. 5514) og blev formentlig afløst af en midlertidig lukning. Efter opførelsen af kapellerne erstattedes denne af en tynd muret gavl, der bæres af et bredtspændt, spidsbuet stik med false til begge sider. Den er senere undermuret (jf. fig. 17–18). En tilsvarende konstruktion er i Grindløse Kirke (s. 5584), ligesom der tidligere var en beslægtet i Bellinge Kirke (s. 3053).

Eftermiddelalderlige reparationer og vedligeholdelser. Ved en synsforretning 1723 klagedes over, at kirken var i meget dårlig stand; således nævnes, at 'vinden og det strenge vejr slider igennem de åbne vinduer på begge sider, også på præsten, når han står på prædikestolen. Hvis kirken ikke i tide

må nyde sin tilbørlige reparation, er en stor skade og ruin derpå'.²¹

Der udtryktes 1881 ønske om, at der anbragtes luger for glamhullerne i tårnets gavle. Da kirkens klokke var ophængt i det ene glamhul, burde her i stedet anbringes en jalousi.³³ Dette var endnu ikke udført ved synet 1891, men må være gjort umiddelbart herefter, da der 1892 påtaltes, at lugerne ikke sluttede tæt til muren, hvorfor der skulle udpækkes her.¹⁹ Ved kirkesynet 1889 forefandttes kirken 'vel vedligeholdt'.¹⁹

Af menighedsrådets forhandlingsprotokol 1919 fremgår, at man da havde overvejelser om at opføre et nyt ligkapel på kirkegården i stedet for fortsat at anvende nordkapellet til dette formål.²⁷

To år senere blev der foreslået opførelse af et nødtørftshus på kirkegården (jf. s. 5505), omdannelse af begravelseskapellet til et »virkeligt Kapel« med forandring og fornyelse af den 'nuværende indgang' (jf. s. 5523), idet det 'nuværende materialkammer' (jf. s. 5534) planlagdes fuldstændigt fjernet. Der planlagdes yderligere forhandlinger herom året efter.²⁷ Da man 1923 havde fremlagt en helhedsplan for de planlagte arbejder, omfattede de en bibeholdelse af ligkapellet i det nordre kapel, men med en ny dør hertil i nordgavlen (jf. s. 5529) og indretning af nødtørftshus i det gamle våbenhus. Den kongelige bygningsinspektør J. Vilh. Petersen, der 22. maj 1923 af Kirkeministeriet var blevet bedt om at udtale sig om projektet, sendte den 10. juli en skrivelse, der kraftigt frarådede at gennemføre det. Han skrev bl.a. 'Efter de aktstykker og tegninger, som jeg har fået forevist, synes jeg ikke, at planerne stemmer overens med »Kirkens oprindelige Arkitektur«. Det ville være »Synd« at forstyrre den »smukke senmiddelalderlige Gavl« ved anbringelsen af et dørhul lige under gavlvinduet og kun adskilt fra dette ved et smalt murbælte. Kapellet bør reserveres en senere udvidelse af kirken, og det har oprindeligt også været i åben forbindelse med den. Fra senmiddelalder til nyere tid har kirken og tilbygningerne dannet »en regelret Korskirke«. Jeg kan heller ikke anbefale, at man bruger den lave, senmiddelalderlige tilbygning på kapellets vestside til latrin, pissoir m.v. Når der henvises til lignende brug af tilbygninger andetsteds, således f. eks. i Sankt Hans Kirke i Odense, så halter sammenligningen efter min mening, da der her er tale om vandklosetter og ikke »Stinkpotter« af den art, der her er tale om. Tilbygningen her er tillige også så lav, 1,78 m til tagkægget, at døren, der tænkes etableret på dens vestlige side, kun kan blive 1,50 m., og gulvet i bygningen måtte da sænkes med 30-40 cm, og det vil medføre etableringen af et forsænket indgangsparti med et par trin, egnet til at samle regnvand'. J. Vilh. Petersen mente endvidere, at lighus og nødtørftshus burde holdes væk fra kirkebygningen, og han henviste til en fri placering på kirkegårdens østre ende, hvor der var en stor mødding. Lighuset kunne dog også placeres isoleret, øst for kirken i dennes længdeakse og

skudt ud over hegnet ind på naboens mark, som sikkert kunne erhverves til formålet. Ministeriet tilsluttede sig hans opfattelse.¹⁹ 31. aug. samme år udtalte J. Vilh. Petersen sig om et fornyet forslag, der var fremsendt, ifølge hvilket ligkapellet i det nordre kapel opretholdtes, og der opførtes et nødtørftshus på kirkegården. Han kunne tilslutte sig projektet, idet der ikke blev foretaget nogen ændringer af kapellets ydre. Han ønskede dog, at gulvet i kapellet burde lægges af hårdtbrændte mursten udfugede med cementmørtel, og der burde anbringes en gulvbrønd, så gulvet kunne

Fig. 28. Nordkapellets nordmur set fra kapellets indre med triforium (s. 5524) samt sekundær dør (s. 5529). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – North wall of north chapel seen from the interior of the chapel with triforium and secondary door.

udskylles. Ved en skrivelse af 12. sept. godkendte ministeriet projektet med indretningen af et ligkapel i kirkens nordre korsfløj efter de direktiver, som fremgik af J. Vilh. Petersens bemærkninger af 31. aug. 1923. Samtidig godkendtes opførelsen af et nødtørftshus i kirkegårdens sydøstlige hjørne.¹⁹ I juli året efter godkendte menighedsrådet, at begge projekter kunne udføres.¹⁹

Ved kirkesynet 1927 blev der ytret ønske om, at det nordøstlige hjørne af koret udstyredes med et nyt jernanker, og året efter gjaldt det det sydøstlige hjørne.¹⁹ 1929 påbegyndtes en større restaurering, som fortrinsvis foretoges i kirkens indre (jf. s. 5539).²⁷ I efteråret 1939 blev muren mellem tårnrummet og skibet fornyet, og der blev indsat nye fløjdoøre (jf. s. 5553).¹⁹

Kirkens nuværende *gulve* i kor, skib, sydkapel og det gamle våbenhus er af røde teglsten, lagt skiftevis i bygningens længde- og bredderetning, i

stolestaderne og inden for altersranken bræddegulve. I tårnrummet gule teglsten lagt i rummets bredderetning og i nordre kapel gule teglsten lagt skiftevis i bygningens længde- og bredderetning. Alle gulve er formentlig i vid udstrækning fra en større indvendig istandsættelse 1951.³⁴

†*Gulve*. Sognets fattige klagede 1723 over gulvene i stolestaderne, idet 'gulvet på mange steder er borte og opbrudt'.²¹ I indledningen til kirkens protokol 1861 oplyses blot, at gulvet i hele kirken var af brændte sten, og i den tilhørende inventarliste, at der var træskamler i stolestaderne, hvorunder der var stengulv.¹⁹ Året efter meddeltes ved synet, at gulvet mellem knæfaldet og alteret skulle omlægges med fjæl,³⁵ og ved synet 1867 at gulvet i koret burde omlægges, og nye sten anbringes, hvor de eksisterende var grønne.¹⁹ Dette blev næppe gennemført, da oplysningen gentoges ved synet 1872.³⁶ 1882 skulle gulvet i tårnrum-

Fig. 29. Kirken set fra syd. Foto o. 1920(?). I Klinte Sogns Lokallhistoriske Arkiv. – *The church seen from the south.*

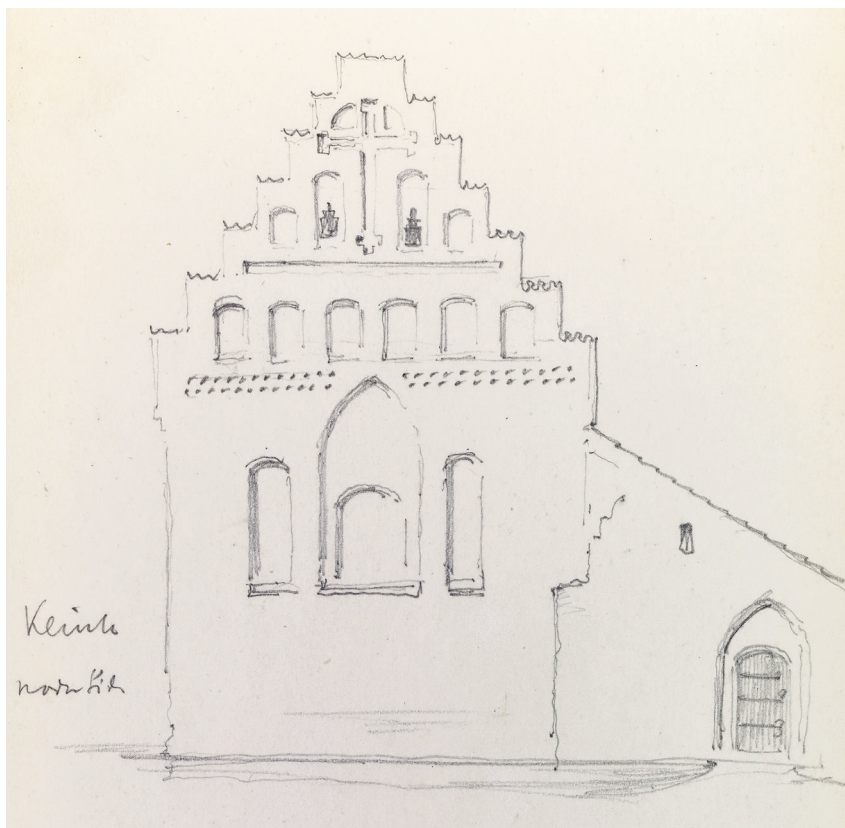

Fig. 30. Skitse af nordkappellets og våbenhusets nordgavl. J. Vilh. Petersen o. 1890. I privateje. Foto i NM. – *Sketch of the north gable of the north chapel and porch.*

met omlægges 'af nyt'.³⁶ 1884 påtaltes, at gulvene under stolene burde renses for det 'grønne' og rettes op, hvor det var sunket,¹⁹ og 1885 skulle en smule gulv i ligkappellet omlægges med mursten.³³ Blandt en række planlagte udgifter 1914 omtaltes gulv inden for knæfaldet og i kor og gange samt gulv under stolene, uden at dette blev nærmere præciseret.²⁷

Døre. Ved synet 1862 omtaltes, at døren i vest skulle gøres både bredere og forhøjes.¹⁹ Dette var ikke udført året efter, hvor synet ønskede, at den straks skulle gøres $\frac{1}{2}$ alen bredere.¹⁹ Ændringen er gennemført før 1888 (jf. fig. 8c og 8e). Den er nu en fladbuget åbning med en halvtstensfals på indersiden.

1923 var der et stort ønske om at etablere en adgang udefra til nordkappellet (jf. s. 5527), der i al fald siden midt i 1860'erne var adskilt fra skibet ved en mur (jf. s. 5524), og hvor indgangen var

igennem det gamle våbenhus' østmur (jf. s. 5523). Kongelig bygningsinspektør J. Vilh. Petersen modsatte sig kraftigt dette ønske.²² Der blev genansøgt 1932, men heller ikke denne gang blev ansøgningen imødekommet.³⁷ Da der endnu engang i 1953 blev ansøgt,¹⁹ blev projektet, udarbejdet af arkitekt Axel Jacobsen, efter nogle tilretninger endelig i 1954 godkendt. Kongelig bygningsinspektør K. Lehn Petersen udtalte i den forbindelse, at han 'tvunget af omstændighederne' accepterede en dør i kappellets nordgavl, men foreslog en anden løsning end den af Axel Jacobsen foreslåede. Lehn Petersen udtalte: 'Nogen anden løsning kan jeg ikke foreslå, når menighedsrådet fortsat ønsker af beholde ligrummet i denne tilbygning, og hvad der er fuldt ud rimeligt ikke længere vil have adgang dertil gennem kedelrummet. Men jeg beklager, at den smukke og kraftigt virkende gavl skal brydes af det nye dørhul, der samtidig i forbindelse

med de overliggende blændinger deler denne omkring en lodret midterlinje. Efter en undersøgelse på stedet skal jeg foreslå, for at modvirke denne deling noget, at det nye dørhul i alle tilfælde ikke gives samme bredde som den overliggende blændings yderfals (som foreslået af arkitekt Jacobsen), men derimod som dennes inderfals ...'.³⁸

Våbenhusets dør er efter o. 1880 (jf. fig. 8c og 8d samt 71) udvidet i bredden ved borthugning af anslagsfalsen.

Vinduer. Kirkens vinduer i kor og skib blev fornyet i 1880'erne. 1886 nævnes, at projektet forelå, men at arbejdet endnu ikke var tilendebragt (fig. 31–32).³³ I koret er nu to 'romanske', smigede, rundbuede vinduer (jf. fig. 9 og 74), der blev indsat i væsentligt større, ældre åbninger (jf. ndf.). De har blyindfattede, rombeformede ruder. I skibets to vestre fag blev samtidigt indsat spidsbuede vinduer med en fals udadtil og smig indadtil. I disse og i søndre kapels vindue er blyindfattede rombeformede ruder og to vandretliggende sprosser af stangjern. Tårnets sydvindue og nordkapellets østvindue har trækarme og rammer. Dette var tilfældet allerede 1861.¹⁹

†*Vinduer.* I kirkeregnskabet for 1669/70 omtales indsættelse af tre nye vinduer og reparation af kirkens øvrige.³⁹ Af indførslen i kirkeprotokollen 1861 fremgår, at kirken havde fem vinduer med trækarme, dvs. formentlig i koret, skibet og sydkapellet, samt et i nordkapellet og et i tårnet.¹⁹ Dette var uændret o. 1880 (jf. fig. 8a–f), hvor opmålingerne viser samme fordeling. Koret og skibet havde da brede, dobbeltsmigede, kurvehanksbuede vinduer. I koret ses disse endnu i det indre omkring de nuværende vinduer (jf. fig. 74), men de udvendigt er forsvundet i flankemurens forhøjelse.

Tagværker. Der er bevaret middelalderlige tagværker over kor, skib, tårn og begge kapeller.

Korets tagværk består af seks fag med et hanebånd og lodrette spærstivere i spærsko. Hanebåndene er bladet fra vest, øvrige samlinger er tappet. Tagværket er nummereret med stregnumre fra vest mod øst i såvel nord- som sydsiden. Korets tagværk kunne ved den dendrokronologiske undersøgelse (jf. s. 5532) dateres til o. 1422–23, hvilket vel kan svare til tidspunktet for korets ombygning (s. 5510) og med en eventuel reparation o. 1453.

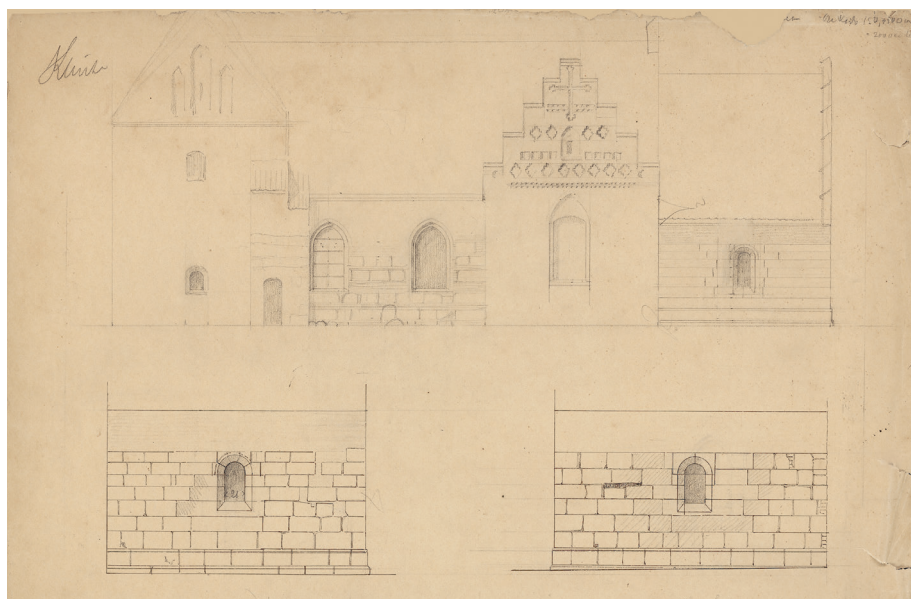

Fig. 31. Opstalt af sydfacade med forslag til nye vinduer (s. 5530). 1:300. Opstalter af korets syd- og nordfacader med forslag til nye vinduer. Ca. 1:190. Tegnet af J. Vilh. Petersen 1888. I NM. – Elevation of south facade with proposal for new windows and elevations of south and north facades of the chancel with proposal for new windows.

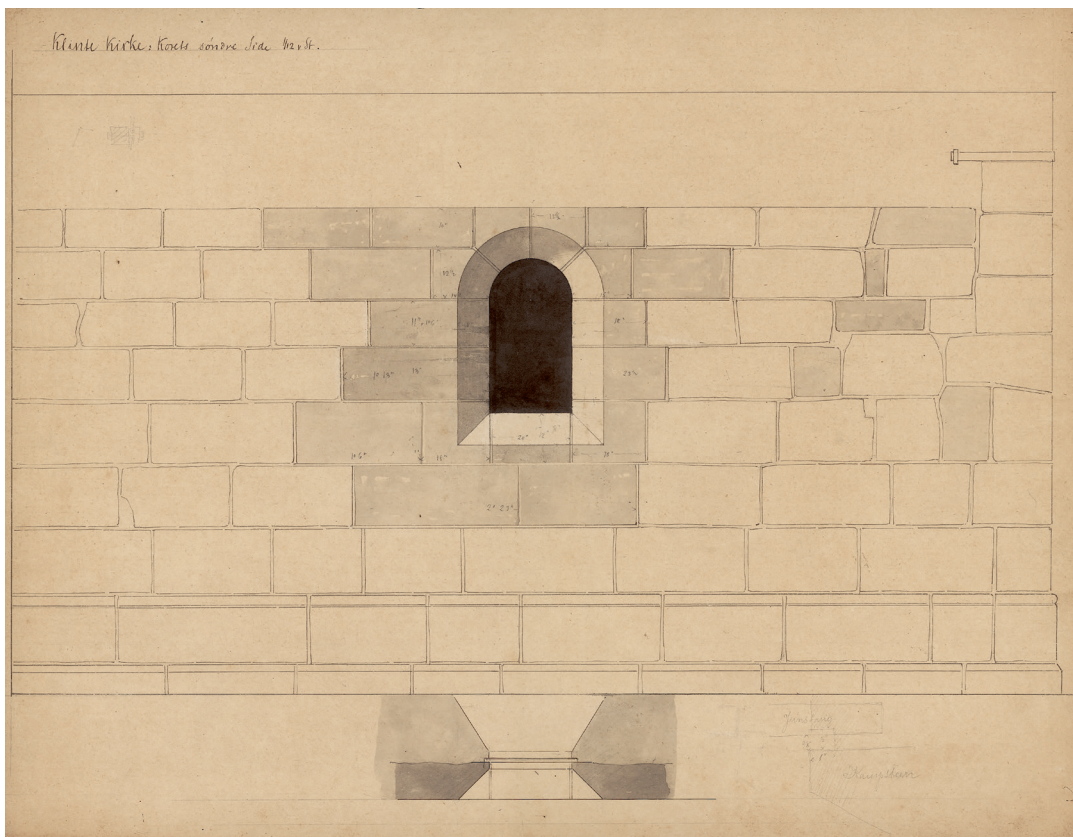

Fig. 32. Forslag til nyt vindue i korets sydside (s. 5530). 1:50. Tegnet af J. Villh. Petersen 1888. I NM. – *Proposal for new window in the south facade of the chancel.*

Tårnets tagværk (fig. 33) består af fem – gamle – spærfag med to hanebånd og krydsbånd, der krydser nedre hanebånd og er bladet med hageblad på sydsiden, flere med træagler med stort hoved (jf. fig. 34). Der er lodrette spærstivere, tappet i spær og bindbjælker. Der er sekundære – nye – ekstra spinkle spær midt imellem hvert spærfag. Tagværket er nummereret i vest fra nord mod syd med stregnumre på sydsiden. Der blev udtaget to prøver til dendrokronologisk undersøgelse (jf. s. 5532), men de kunne ikke dateres.

Skibets tagværk (fig. 35) består af 15 spærfag. Det vestligste er helt fornyet og er uden for nummerordenen. De følgende 11 spærfag fra vest, hvoraf spærfag 1 er rykket lidt mod øst, formentlig da det nye, vestligste blev indsat, har to lag hanebånd og krydsbånd, der skærer nedre hanebånd; de er bladet fra vestsiden med hageblad. Der er lod-

rette spærstivere i spærsko. Tagværket er nummereret fra vest med stregnumre i nord og trekanstik på en linje i syd (jf. fig. 36–37). Herudover ses i nordsiden af 2. fag et tømmermærke af form som et S (jf. fig. 75), hvis nærmeste parallel findes i Assens Kirke (s. 2509), og i 4. fag et indridset cirkelslag med en indskrevet, seksbladet roset (jf. fig. 36). Det 10. spærfag er helt udskiftet med samme type som sydkapellets (jf. ndf.), delvis i fyr. 9. spær og spærstiver i syd udskiftet i fyr. De sidste tre spærfag i øst et system for sig, der i princippet er magen til de vestre, men bærer præg af mange ændringer, og men nummerering i uorden. Ingen af de udtagne prøver til dendrokronologisk undersøgelse (jf. s. 5532) kunne dateres.

Sydkapellets tagværk består af fem fag med to hanebånd og krydsbånd, der skærer begge hanebånd; der er skråstivere mellem nedre hanebånd og spær samt korte, let skråtstillede spærstivere i

Fig. 33. Tårnets tagværk (s. 5531) set mod nord. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Roofing of the tower looking north.*

spærsko. Hanebåndene er tappet, øvrige samlinger bladet med hageblad på nordsiden. Tagværket er nummereret fra syd med stregnumre på nordsiden, og det er stærkt suppleret af fyr og med en hel del ældre, genanvendt tømmer.

Nordkappellets tagværk består af fem fag med to hanebånd og krydsbånd, der skærer nedre hanebånd; der er relativt korte spærstivere i spærsko. Hanebånd og spærstivere er tappet, øvrige samlinger bladet på nordsiden med hageblad. Tagværket er nummereret med stregnumre fra nord. Det kunne ved den dendrokronologiske undersøgelse (jf. ndf) dateres til o. 1473–75 og med en eventuel udskiftning o. 1495.

Våbenhusets tagværk. Våbenhuset (jf. s. 5520) har pulttag op imod kapellet og har nogle spær af formentlig genanvendt eg, resten fyr.

Klokkestolen, der er placeret ved glamhullet i nordre gavltrekant, er nyere, af fyr.

Dendrokronologiske undersøgelser. Der er i 2019 udtaget i alt 14 boreprøver af egetømmer i tagværkerne over kor, skib, nordre kapel og tårn.⁴⁰ Af de fire prøver fra korets tagværk (jf. s. 5510) kunne tre dateres, to til o. 1423 og én til o. 1453. Ingen af de fire prøver fra skibets tagværk (jf. s. 5531) kunne dateres. Af de fire prøver fra det nordre kappel tagværk (jf. ovf.) kunne tre dateres, en til o. 1475, en til o. 1483 og en til o. 1495. De to prøver fra tårnets tagværk (jf. s. 5531) kunne ikke dateres.

Tagbeklædningen er overalt tegl, senest fornyet med håndstrøgne vingetagsten over koret, nordkuppet og det gamle våbenhus 1975 og sydkapel, skib og tårn 1980.⁴¹

†*Tagbeklædning.* Allerede ved biskop Jacob Madsens visitats 1590 var alle tagflader af tegl.¹⁸ Ved en synsforretning 1631 påtaltes, at der da manglede ca. 600 tagsten, der var blæst af,⁴ og igen 1718 manglede mange tagsten.²¹

Fig. 34. Tårnets tagværk med store trænegler (s. 5531) set mod nordvest. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Roofing of the tower with large treenails, looking north west.

Fig. 35. Skibets tagværk (s. 5531) set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Roofing of the nave looking east.*

Ligkapel. Det er ikke klart, hvornår det nordre kapel er afskiltet fra skibet med en mur og taget i anvendelse som ligkapel, men det omtales som sådan ved den første indførelse i kirkens protokol 1861, hvor det også nævnes, at det er adskilt fra skibet med en mur.¹⁹ Adgangen til kapellet var igennem det gamle våbenhus (jf. s. 5520) ad en vandret overdækket dør i kapellets vestre flankemur (jf. fig. 24).

Materialhus. Det tidligere våbenhus (jf. s. 5520) er før 1861, muligvis allerede ved våbenhusfunktionens flytning til tårnrummet o. 1815 (jf. s. 5523), inddraget til materialrum.¹⁹

Farveholdning. Ved et syn 1884 omtaltes, at kalkhvidtningen på korets udvendige sider burde fjernes, så kampestenene 'står rene i cementfuger'. Dog skal det ikke være højere, end at kampestenene forsat danner en vandret linje'.¹⁹

Kirkens nuværende *opvarmning* er luftvarme og er fortsat placeret i et afskiltet fyrrum i den sydlige del af det middelalderlige våbenhus/mate-

rialerummet (jf. ndf.) med indblæsning gennem skibets nordmur.

†*Opvarmning.* Ved synet 1886 foreslog præsten på menighedens vegne, at der blev opstillet en kakkelovn i kirken. Synet bestemte, at den bedst kunne stå i skibets nordvestre hjørne med skorsten op gennem tårnet i overensstemmelse med ministeriets cirkulære af 15. sept. 1884.¹⁹ Den er dog næppe opsat her, men i stedet i skibets nordøstre hjørne, idet der her ses såvel kakkelovn som skorsten (jf. fig. 29 og 41) og en skorsten, der går op igennem skibets tagryg på en opmåling fra 1888 (jf. fig. 8c). I forbindelse med kommissionsforretningen ved kirkens planlagte overgang til selveje bemærkedes, at der burde tages hensyn til flere nyanskaffelser, der var særdeles påtrængende, herunder en ny kakkelovn.²⁷ Ved synet 1921 blev det besluttet, at kakkelovnen skulle udskiftes, og i regnskabet for 1921/22 er udgiften til en ny kakkelovn anført.¹⁹ Allerede 1927 planlagdes denne udskiftet med et nyt varmeapparat med

indfyring i nordkapellet,²² og i 1928 blev planerne godkendt af ministeriet.²⁷ Anlægget, som var en støbejernskalorifer, var placeret i det gamle våbenhus (jf. s. 5520). 1. dec. 1961 brød anlægget sammen og nødvendiggjorde en midlertidig installation af et varmeanlæg. Dette, en oliefyret kalorifer med centrifugalventilator m.m., placeredes på den gamle kalorifers plads. Ved slutningen af fyringssæsonen 1961/62, hvor anlægget havde fungeret tilfredsstillende, søgte menighedsrådet om godkendelse af den som en endelig installation og fik efterfølgende tilladelsen. Til fuldførelse af den permanente installation blev tillige indrettet et særskilt fyrrum i en afgrænset del af materialerummet, hvor anlægget var opstillet (jf. fig. 69a-c og s. 5534).⁴¹ I forbindelse med planer 1994 om en gennemgribende istandsættelse af kirkens indre omtaltes også et muligt nyt varmeanlæg.¹⁹

Belysning. Ifølge menighedsrådets forhandlingsprotokol 1923 anbefalede rådet, at der blev installeret elektrisk lys i kirken.²⁷ Kirkeministeriet godkendte projektet i en skrivelse af 2. juli 1924, og ved kirkesynet 25. juli samme år anførtes, at der ville blive indlagt elektrisk lys.¹⁹ De elektriske ledninger i 'våbenhuset', dvs. tårnrummet, skulle 1929 oliemales og forsynes med et træunderlag.³⁷

Fig. 37. Tømmernummer i skibets 8. fag, i sydsiden (s. 5531). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Timber number in the 8th bay of the nave.*

Et *fortov* nævnes 1862, da det skal gives et større fald udad.¹⁹ 1883 omtaltes, at der da burde brolægges omkring kirken med et passende fald udad i en bredde på 1½ alen med rendesten med fornødent fald, så vandet kunne udledes.¹⁹ Nu ligger der en bræmme piksten langs med murene.

Fig. 36. Tømmernummer og ornament i skibets 4. fag, i nordsiden (s. 5531). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Timber number and ornament in the north side of the 4th bay of the nave.*

Fig. 38. Ung mand med pagehår og bredskygget hat. Fragment af kalkmaleri o. 1515–30 på søndre kapels østvæg (s. 5536). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Young man with pageboy haircut and broad-brimmed hat. Fragment of wall painting c. 1515–30 on east wall of south chapel.*

KALKMALERIER

Der blev 2004 konstateret kalkmalerier i koret og i sydkapellet. Ældst var en stor figurativ udmaling fra senmiddelalderen på sydkapellets østvæg, som nu står delvist afdækket.

Skt. Olavs legende(?), o. 1515–30.⁴² Den store udmaling, der formentlig har prydet hele sydkapellets østvæg, er overvejende udført med rødt og gråt; desuden også grønt. Den er kun delvist afdækket i en række afgrænsede felter (jf. fig. 22), men flere detaljer peger tilsammen på, at der kunne være tale om scener vedrørende den norske helgenkonge Skt. Olav, om end selve hovedpersonen ikke er udpeget.⁴³ Udmalingen ligger på kapellets ældste kalklag. Den har måske haft funktion som sidealterudsmykning (jf. †sidealter(?) s. 5540).

Skt. Olavs sejlads og troldestriden(?). Øverst mod syd (fig. 39) ses to master med lodretstribede sejl og udkigstønder, muligvis tilhørende ét og samme skib. Th. ses antagelig land i form af sten og græs eller siv, mens et snoet skaft rettet mod skibet måske er en del af en trolde slagvåben, idet trolde hyppigt ses placeret her i afbildninger af troldestriden.⁴⁴

Mens Olavs sejlads er velkendt i en dansk sammenhæng,⁴⁵ er de følgende foreslåede motividentifikationer usædvanlige:

Skt. Olavs sjælegave(?). Under det ovennævnte motiv og mod nord ses brystpartiet og hovedet af en ung mand med pagehår (fig. 38). Han er iført rød dragt med firkantet halsudskæring og bredskygget hat. Højre hånds pegefinger peger skråt opad mod højre og antyder muligvis en forbindelse til en person længere mod højre. Af sidstnævnte ses kun noget rød dragt og venstre hånd, der holder en pengepung. Der kunne være tale om en sjælden afbildning af Olav, der før det for kongen fatale slag ved Stiklestad giver midler til forbøn for de fjender, der måtte falde.⁴⁶

Omvendelsen ved messen(?). Sydligst ses en messefejring: To hænder tilhørende en præst holder en korsprydet hostie op foran en krucifiksfigur. De kirkelige rammer fremgår endvidere af to rundbuede vinduer. Identifikationen af motivet er usikker, men der kunne eventuelt være tale om Olavs omvendelse i England.⁴⁷

Pilgrimme ved Olavsskrinet i Nidaros(?). Nogenlunde midt på væggen forneden ses en fornem kvinde i rød kjole med pufærmer og firkantet

halsudskæring samt hårnnet og blød hat. Hendes hænder er samlet foran brystet og holder måske en åben bog. Detaljer th. herfor er blevet tolket som hvide ben tilhørende et menneske på en seng eller i en grav, ligesom fragmenter længere mod syd er blevet foreslået at tilhøre enten arkitektur eller måske en grav eller sarkofag.⁴⁸ Der kan dermed muligvis være tale om en fremstilling af pilgrimsfærd til Olavs grav i Nidarosdomkirken, et motiv, der f.eks. er afbildet på Olavsaltertavlen i Stralsunds Nicolaikirke.⁴⁹

Nordligst på væggen ses endvidere en blomst, løserevet fra enhver sammenhæng.

†*Eftermiddelalderligt kalkmaleri.* En †kalkmalet præsterækketavle fra 1684 beskrives i en indberetning 1707 fra sognepræst Rasmus Pedersen Brun (jf. epitafium s. 5556), der selv må have bestilt maleriet. Tavlen var malet på korets nordmur med 'sorte små bogstaver (antagelig fraktur) inden for en sortmalet liste': »Dette opschrevet A(nn)o 1684/ Hr. Hans N(ielsen) døde 1565/ Hr. Niels Bang, udi sin alders 76 og embedis 50 Aar, døde d 25 Novemb(e)r A(nn)o 1608/ Hr. Hans Nielsen Bang døde d 3 Majj A(nn)o 1636/ Hr. Hans Jacobsen døde d 7 Septemb(e)r A(nn)o 1678/ Mag: Rasmus Pedersen Brun fød i Tor-

kildstrup Prestegaard paa Falster d 16 jun: A(nn)o 1641 blef her Præst d 17 Novemb(e)r: XXV. Trin: 1678«. ⁵⁰ Måske har Rasmus Pedersen Brun ved en fejl anført tavlens placering på korets nordmur, eller også har der muligvis været en fortsættelse på sydmuren, hvor der 2004 blev konstateret et kalkmalet skriftfelt, som dateredes til 'sidst i 1600-tallet eller begyndelsen af 1700-tallet'. Det ca. 95×80 cm store felt var malet med gråt og flankeredes muligvis af søjler. Derover fandtes en grå baldakin med sorte konturer og foldeskast. Skriftlinjerne var indridsede med 2,5–3 cm's mellemrum, men af indskriften var kun bevaret svage spor efter en lysegrå farve på mørk bund. Maleriet blev atter overkalket.⁴⁸

Et lidt yngre †draperi fandtes på sydkapellets østvæg omkring sognepræst Rasmus Pedersen Bruns epitafium fra 1710 (s. 5556). Det var udført i gråtoner med sorte konturer og omgav epitafiet i 60–85 cm's bredde. Farvelaget blev 2004 konstateret over det nu delvist afdækkede sengotiske maleri (ovf.).⁴⁸

En †kalkmalet dekoration bag altertavlen, udført med limfarve, trængte 1878 til reparation, men blev 1883 fundet 'smagløs' og derefter sandsynligvis overhvidtet.³³

Fig. 39. Skt. Olavs sejlads og troldestriden(?). Fragment af kalkmaleri o. 1515–30 på søndre kapels østvæg (s. 5536). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Saint Olave's boat race and the troll battle(?)*. Fragment of wall painting c. 1515–30 on east wall of south chapel.

Fig. 40. Indre set mod sydøst. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Interior looking south east.*

INVENTAR

Oversigt. Kirkens ældste genstand er en romansk døbefont prydet af arkader. Alterkalken fra 1588 med genbrugt, senmiddelalderligt skaft har indskrift, som tyder på, at den oprindeligt må være anskaffet til den østjyske Engum Kirke. En alterbordsforside med udsmykning i fladsnit hidrører formentlig fra tiden o. 1600. Alterstagerne må ifølge regnskaberne være anskaffet 1635. Dåbsfadet, et drevet messingarbejde fra o. 1650, er antagelig nederlandsk. Den illusionistiske altertavle fra 1781 er signeret af maleren Niels Poulsen Dahlin, der har leveret en række beslægtede tavler til andre fynske kirker. Prædikestolen i empirestil hidrører antagelig fra en hovedistandsættelse 1820. Også en pengeblok må regnes til denne tid. To pengebøsser og fire salmenummertavler stammer fra tiden o. 1850. Klokken er støbt 1864 af M. P. Allerup, Odense. Den københavnske kandestøber Johan Lorentz Buntzen har 1888 leveret en dåbskande af tin. En armstol til præsten er anskaffet 1895/96, og en servante o. 1900. Tre lysekroner blev

ophængt 1916/17. Stolestaderne fra 1929 er tegnet af arkitekt V. Møller Jørgensen. Et kirkeskib tilkom 1930, mens en syvstage skænkedes af menighedsrådet 1934. En oblatæske af tin er udført 1940 af guldsmed Anton Rasmussen, Odense. Orglet med fire stemmer er bygget 1965 af Th. Frobenius & Sønner. En messehagel (nr. 1) er købt o. 1970 i en spansk paramentbutik, mens en anden (nr. 2) er udført 1993 af Jette Nevers. Senest tilkommet er en præsterækketavle fra 2004.

Farvesætning og istandsættelser. Inventaret fremstår lyst, ikke mindst på grund af de lyse grå og blågrå stolestader, mens alterbord og prædikestol træder frem med en lys olivengrøn hovedfarve. Farvesætningen er fra 1968 og skyldes kirkemaler Ingolf Røjebæk.¹⁹

En senmiddelalderlig, trefløjet højaltertavle med treenhedsfremstilling (†altertavle nr. 1) stod endnu på alterbordet ved Jacob Madsens visitats 1590, da biskoppen også omtalte †præste- og degnestole. På samme tid stod døbefonten i skibets østende, antagelig i nord, over for en †prædikestol (nr. 1) i kirkens sydside. Mellem 1590 og 1595 blev denne prædikestol enten

Fig. 41. Indre set mod øst. Foto o. 1920. I Klinte Sogns Lokalhistoriske Arkiv. – *Interior looking east.*

ombygget til en Ælektorieprædikestol eller kasseret til fordel for en ny prædikestol af denne type. Ælektorieprædikestolen var sammenbygget med et antagelig nyt Ækorgitter. 1633 opsattes atter en ny Æprædikestol (nr. 2), prydet med evangelistrelieffer. Mellem 1590 og 1669 blev den førnævnte Æaltertavle nr. 1 udskiftet med en anden senmiddelalderlig Æaltertavle (nr. 2), hvis midtskab viste en Rosenkransmadonna, og hvis sidefløje fremstillede helgenlegender. 1781 lod kirkens ejere, Lauritz Lindegaard til Jerstrup (1721-96) og hustru Dorothea Friderica Ebbesen (1749-93), den førnævnte Æaltertavle nr. 2 udskifte med den nuværende. 1819 udtalte synsmænd om inventaret, at træværket var gammelt og af forskelligt udseende. Året efter blev kirkens indre underkastet en hovedstandsættelse.⁵¹ Da blev den nuværende alterskranke og antagelig også prædikestolen opsat ligesom nye enkle Æstolestader af en type, der også fandt anvendelse i andre af den daværende kirkeejers Constance Henriette Frederikke von Knuth-Gyldensteens i alt 12 kirker. Ved istandsættelsen blev inventaret bemalet med en lysegrå 'perlefarve',

der imidlertid blev erstattet af egetræsådring 1870.¹⁹ 1917 opsattes et Æorgel på et Æpulpitur i vestenden. 1929 forestod arkitekt V. Møller Jørgensen en istandsættelse: Nye stolestader blev opsat og inventaret ny-staffet med rødt som hovedfarve.²⁷ Et svampeangreb i koret nødvendiggjorde en istandsættelse 1951 ved arkitekt Axel Jacobsen.⁵² Alterbordet blev renoveret og dets forside blotlagt, mens der også opsattes et muret knæfald. Af de forudgående forhandlinger fremgår desuden, at man samtidig overvejede at udskifte altertavlen med et simpelt trækors.²⁷ 1968 fik inventaret som nævnt nye farver på nær prædikestolen, hvis farveholdning først tilpassedes 2004.

Alterbordet er et panelværk, 177×58 cm, 110 cm højt. Forsiden (fig. 42) med udsmykning i flad-snit er fra o. 1600, mens rammeværket, kortsiderne og bordpladen er fra 1951. Forsidens tre højrektangulære fyldinger prydes af arkader. De tre bueslag kantes af stiliseret æggestav i forskellig

udformning. De to nordligste har derudover kvaderbånd, og deres svikler udfyldes af trekløvere, mens det tredje fag har beslagværk og i sviklerne akantus. Søjlerne på toskansk base bærer karnis-profilerede bladkapitæler, og skafterne er inddelt i skiftevis glatte og snoede segmenter. Fyldingerne indrammes af glatte profillister, forneden er dog blot skråfas. De lodrette rammestykker er udkåret som slanke balustre, der krones af akantusbladskede. Frisen er gennemløbende og todelt, den øvre del med beslagværksornament og derunder nedhængende akantusblade. De nye, glatte kortsider har hvert et fyldingsfag med todelt, glat frise. Bordet er malet olivengrønt med to lysegrå nuancer på rammeværk og lister. Alterbordet blev 1868 flyttet væk fra østmuren for at give plads til en $\dagger$ præstestol.¹⁹ Det blev ombygget og nymalet 1951. I den forbindelse har man måske afrenset en ældre staffering 'i laserede rødbrune og mørkegrå farver', der muligvis stammede fra 1600-tallet.⁵³

$\dagger$ Alterklæder omtales tidligst 1818, da et rødt klæde var 'ormeædt'. I dets sted anskaffedes 1820 et nyt af sort Manchesterfløj.⁵⁴ Senere fandtes et klæde af karmoisinrødt uldfløj med gule frynser, som 1865 var falmet og antagelig udskiftedes nogle år efter.¹⁹ Ved kirkesynet 1885 fremsattes ønske om et nyt klæde med kanter og kors af ægte guldbrokade.³³ Det seneste klæde fra 1921,

af fløj, blev kasseret ved blotlæggelsen af alterbordsforsiden 1951.⁵⁵

Alterdug, nyere, hvid, med kniplingsbort fra 1996, udført af Elly Rasmussen, Nørreby.⁵⁶

En $\dagger$ alterdug var 1718 'forfalden'.²¹ 1823 fandtes en hvid dug med frynser,⁵⁷ og 1861 en af hvidt linned med kniplinger.¹⁹ 1892 anskaffedes en dug fra Wessel & Vett (Magasin du Nord), København.⁵⁷

$\dagger$ Sidealter(?). En niche i sydkapellets østvæg (s. 5520) antyder eksistensen af et $\dagger$ sidealter, jf. også kalkmaleri s. 5536.

Altartavlen (fig. 43) fra 1781 er et illusionistisk panelmaleri udført af Niels Poulsen Dahlin (o. 1720–85), der har leveret flere tavler af samme type. Den er anskaffet af kirkeejerne Lauritz Lindegaard og hustru Dorothea Friderica Ebbesen. Tavlen fremtræder uovermalet.⁵⁸

Det glatte panel af nåletræ, ca. 350×270 cm, har udsavede sider og topstykke.⁵⁹ Bemalingen er ifølge konservator Karin Vestergaard Kristiansen udført med olie og lasurfarve i dækkende og lagvist opbyggede farvelag på en meget sparsom eller måske ingen grundering.⁶⁰ Den består af en perspektivisk arkitekturillusion i marmorerede grå og rødlige toner som indramning af stor- og topfeltsmalerier af henholdsvis Gravlæggelsen og Den himmelfarende Kristus.

Fig. 42. Alterbordsforside, o. 1600 (s. 5539). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Communion table frontal, c. 1600.*

Fig. 43. Altertavle, 1781, med illusionistisk bemaling, signeret af Niels Poulsen Dahlin (s. 5540, jf. fig. 44). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Altarpiece, 1781, with illusionistic paintwork, signed by Niels Poulsen Dahlin (cf. fig. 44)

Den arkitektoniske indramning omfatter et tredelt storstykke stående på et højt postament, hvis fremspring bærer fire glatte frisøjler med tilnærmelsesvis korintiske kapitæler. Mellem hvert søjlepar står grisaillemaledede figurer, henholdsvis

Håbet med bog og anker (tv.) og Sejren i form af en kriger med sværd og palmegren. Det rektangulære storfeltsmaleri indrammes af påsatte, glatprofilerede pyntelister. Storfeltsmaleriet, *Grav-læggelsen* (fig. 45), 120,5×82,5 cm, er signeret i

nedre højre hjørne (fig. 44): »N: Dahlin pincit (sic)« (N. Dahlin malede). Scenen er placeret i en udhugget, gråbrun klippegrav, gennem hvis åbning man ser to tomme kors på den grønne Golgatahøj. Ud over Josef fra Arimatea og Nikodemus, der holder Jesus' legeme, ses Johannes og to af Maria'erne. Der har ikke kunnet påvises et direkte forlæg. Under frisens fremspring hænger rocailekonsoller med blomsterguirlander. Topfeltsmaleriet viser *Kristus med sejrspanen*, svævende i en skybræmme. Det indrammes af akantusblade og volutbøjler med bladornament, der bærer en forkrøppet topfrise med guirlander. Yderst flankerer urner med godronnerede låg. På topgavlen indrammer svejfede volutter *Det altseende øje*. Postamentet har indskrift med forgyldt fraktur og antikva på sort bund, indrammet af laurbærblade mellem rosetter: »Vi ere altsaa begravne med ham ved Daaben til Døden, paa det at, ligesom Kristus er opreist fra de Døde ved Faderens Herlighed, saa skulle vi og vandre i et nyt Levnet. St: Pauli Rom. Cap6v4.« (Rom. 6,4). Frisen har på tilsvarende vis: »Saa bliver da Troe Haab Kjerlighed, disse tre, men størst iblandt disse er Kjerlighed. St: Pauli 1ste Brev; Corinth. Cap. 13 v 13.« (1 Kor. 13,13).

Diminutive vinger forneden på storstykket har rokokokartoucher med datering af tavlen »Anno

Fig. 44. Signatur »N: Dahlin pincit«, for Niels Poulsen Dahlin (o. 1720–85), detalje af altertavlen fra 1781 (s. 5540, jf. fig. 43). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Signatur »N: Dahlin pincit«, for Niels Poulsen Dahlin (c. 1720–85), detail of altarpiece from 1781 (cf. fig. 43).

1781« og initialer, henholdsvis »LLGr.« (tv.) og »DFE« for kirkeeejerne Laurids Lindegaard og hustru Dorothea Friderica Ebbesen.⁶¹

Med signaturen på storfeltsmaleriet er altertavlen et sikkert værk af maleren Niels Poulsen Dahlin (o. 1720–85). Han er blevet tilskrevet en gruppe bevarede fynske illusionistiske rokokotaltertavler, hvis andre eksemplarer findes i Verringe (s. 3233), Østrup (s. 4968), Hjadstrup, som han dog blot har nystafferet (s. 5006), Ejlbj (Skovby Hrd.) og Rørup (Vends Hrd.). Dertil skal med sikkerhed regnes en forsvundet altertavle i Melby (Skovby Hrd.) og måske en ligeledes tabt altertavle i Stenstrup (DK Svendborg 2144).⁶² Rørup-tavlen fra 1758, der formentlig er den ældste af Dahlins tavler, præges af en mere vilter rokokostil end de senere værker, hvoraf tavlerne i Klinte og Ejlbj er de yngste kendte sammen med den forsvundne tavle i Melby. De tre sidstnævnte er alle udført 1781 på bestilling af Jerstrups ejere, Laurids Lindegaard og Dorothea Friderica Ebbesen. Dahlin, der på dette tidspunkt var bosiddende i Burskovhuse i Nørre Sandager Sogn (Skovby Hrd.),⁶³ kan måske have inddraget en eller flere af sine sønner i arbejdet.⁶⁴

Tavlen er restaureret 1859 af J. P. Holst, 1906 af J. P. C. Holst og 1951 af G. Scheffmann, ifølge en malet indskrift fra 1951 på bagsiden.

†*Altertavler.* 1) En senmiddelalderlig, trefløjet altertavle havde treenighedsfremstilling, sandsynligvis i form af en Nåde stol eller Nåde fader, dvs. Gudfader siddende eller stående med et krucifiks eller sønnens legeme i armene.⁶⁵ Tavlen omtales af Jacob Madsen ved visitatsen 1590: »Tafflen Skarn met Trefoldighets Billed«. Den er måske kasseret kort efter 1631, da det forlød, at kirken havde stort behov for en altertavle, da den kun havde 'et gammelt stykke' med to låger for, 'som mere beskæmmer kirken end det sirer og pryder'.⁷⁴ Det kan dog ikke udelukkes, at omtalen 1631 gjaldt en anden tavle (†nr. 2, ndf.).

2) En senmiddelalderlig trefløjet tavle med en Rosenkransmadonna i midtskabet, flankeret af Skt. Acacius og legenden om de 10.000 martyrer i nordre sidefløj og Skt. Ursula og de 11.000 jomfruer i sydfløjen. Den blev kronet af et krucifiks. Alt var udført som billedskærerarbejde.

Fig. 45. Gravlæggelsen, altertavlens storfelt (s. 5541, jf. fig. 43). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Burial of Christ, large panel of altarpiece cf. fig. 43).*

Tavlen beskrives i en præsteindberetning 1707, der af billedindholdet kun identificerer Maria med Jesusbarnet og krucifikset, men i øvrigt giver en omhyggelig registrering.

Skabet var knap 160 cm højt og det kronende krucifiks ca. 125 cm højt.⁶⁶ I midten af tavlen stod Maria med barnet på den højre arm og en frugt mellem venstre hånds tommel- og pegefin-

ger.⁶⁷ Hun stod i en solgisel ('rundt omkring billedet lange træstykker, ligesom stjerner eller solstråler'). Deromkring fandtes rosenkransen ('en del stykker træ, ligesom små åbne kroner eller roser') med Kristi gennemnaglede fødder og hænder ('to små hænder, en ved hver side af hovedet og to små fødder neden til, en på hver side').⁵⁰ Det sidste af Kristi fem sår, det gennemstukne

Fig. 46. Alterkalk 1588, med senmiddelalderligt skaft (s. 5545). Foto Arnold Mikelsen 2018. – *Chalice, 1588, with Late Medieval stem.*

hjerter, er uomtalt, men må oprindeligt have været der.⁶⁸ I den nordre fløj fandtes en ligeledes skåret ('udgravet') fremstilling af Acacius og legenden om de 10.000 martyrer.⁶⁹ Relieffet viste et klippefremspring, hvorfra to personer kastede to andre ud over afgrunden, hvor fire nøgne ofre allerede var spiddet på grenene af et udgået træ.⁷⁰ Neden for bjerget sad 'en i papistisk præstedragt med en åben bog i hånden', formentlig Acacius i bispedragt.⁷¹ I den søndre fløj stod Ursula og de 11.000 jomfruer, sidstnævnte repræsenteret ved 10 mindre kvindeskikkelser fordelt på hver side af hende.⁷²

Tavlen, der ikke omtales før 1707, kan tidligst være opsat på højalteret efter 1590 (jf. ↑nr. 1), men muligvis først efter 1631, da synsmænd nævnte et 'stort behov' for en ny altertavle.⁴ Det er dog muligt, at synets omtale vedrører Ma-

riatavlen. Tavlen må enten have stået som sidealtertavle i kirken, trods Jacob Madsens tavshed herom, eller være overtaget fra en anden kirke.⁷³ Den må under alle omstændigheder være opstillet inden 1669, da Rasmus Pedersen Bruun blev sognepræst, idet det kan udledes af hans præsteindberetning 1707, at den stod der før hans tid.⁷⁴ Ved en synsforretning 1718 blev det anført, at 'et lille, gammelt ornament' på altertavlen 'var så brøstfældigt, at ingen vidste, hvad det betød'.²¹ Tavlen er i en senere tid blevet sat i forbindelse med Skt. Olufs Kilde (s. 5503), vistnok tidligst af L. S. Vedel Simonsen, der var af den opfattelse, at figuren i 'papistisk præstedragt' (dvs. Acacius) repræsenterede kildehelgenen Olav.⁷⁵ Som det fremgår af den ovenstående beskrivelse af altertavlen, er der dog ingen ikonografisk sammenhæng mellem altertavlen og Olav.

Altersættet består af en kalk fra 1588 med genbrugt, senmiddelalderligt skaft og en ny disk.

Kalken (fig. 46) er 21 cm høj og har sekstunget fod drevet op i en pyramidestub. Fodpladen er smal, og standkanten har omløbende kuglestav mellem huller. Foden bærer et 4,5 cm højt støbt krucifiks med et skriftbånd, hvis »INRI« uden tvivl er graveret af den samme hånd, som har udført en versalindskrift langs tungernes kant. Denne har romber som skille tegn og kantes af stik: »Denne kalck och desk lod Her Niels Tamsen och Iever Tamsen gjøre af kierkens bekostning 1588«. Det sekskantede skaft er senmiddelalderligt.⁷⁶ Både foroven og forneden har siderne graverede minuskler (på skraveret baggrund). De kan dog ikke tydes, da skaftet ved genanvendelsen er blevet delvist skjult, mens enkelte minuskler desuden er gennemboret af nitter. Knoppens seks rudebøsser bærer ligeledes graverede minuskler på skraveret baggrund: »Ihecvs«, dvs. Jesus. Derimellem er glatte, ryggede bladtunger samt påsatte prydelser i form af kvindebuster, mandshoveder samt fugle, henholdsvis to af hver (fig. 47–49). Prydelserne er loddet på, formentlig ved skaftets genanvendelse 1588.⁷⁶ Fra denne tid hidrører antagelig også skaftets øvre hulkelled og det nedre profilled med triglyfsmykket platte og karnis. Det glatte bæger er fra 2000 og udformet som det forrige, sekundære bæger, men har tillige hældetud.⁷⁷ På hældetuden og indvendig i foden

findes stempler for guldsmed Jørgen Dahlerup, Hørsholm, og sterlingsølv.⁷⁸ Ældre stempler findes ikke. *Dysken* er ny, 14 cm i tværmål, helt glat og uden stempler, mærker eller indskrift.

Navnene i alterkalkens indskrift, præsten Niels Thomsen og Iver Thomsen, kan ikke forbindes med Klinte eller andre fynske sogne.⁷⁹ Derimod var en Niels Thomsen 1588 sognepræst i det sydøstjyske sogn Engum, hvor en Iver Thomsen 1611 tilmed var kirkeværge (*DK Vejle* 1964).⁸⁰ Alterkalken kan da muligvis have tilhørt Engum Kirke og være kommet derfra, da Anders Rosenkrantz til Tirsbæk (†1740) lod anskaffe et nyt altersæt (*DK Vejle* 1958–59). Guldsmed Jørgen Dahlerup forestod 2000 en istandsættelse af kalken (jf. ovf.).⁸¹

†*Altersæt*. Jacob Madsen omtaler 1590 en forgyldt kalk og disk,¹⁸ måske samme dele, der nævnes i et inventarium 1646.⁸²

Oblatæske, af tin, udført 1940 af guldsmed Anton Rasmussen, Odense.¹⁹ Æsken er cylindrisk, 10,5 cm i tværmål og 4 cm høj. Låget har graveret cirkelkors og æskens sider omløbende indskrift med store, graverede og skyggelagte versaler: »Klinte Kirke 1940«. Et sidestykke findes i annekskirken Grindløse (s. 5597). En †*oblatæske* anskaffedes antagelig 1868.¹⁹

†*Alterkander*. 1) Omtalt 1861, formentlig af tin (»jernkomposition») med sort lakering og forgyldte kors.¹⁹ Den skulle 1868 lakeres udvendig

Fig. 47–49. Alterkalkens senmiddelalderlige knop med sekundære mands- og kvindebuster samt fugle, antageligt pålodet 1588 (s. 5545, jf. fig. 46). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Late Medieval knob of chalice with secondary male and female busts as well as birds, presumably soldered on in 1588 (cf. fig. 46).

og forgyldes indvendig.¹⁹ 1885 var den 'sprækket' og skulle udskiftes.³⁶ 2) 1885, af porcelæn, anskaffet fra Bing og Grøndahl, København.⁵⁷

†*Vinskummeske*, 1887, af sølv, udført af guldsmed Lars Rasmussen, Bogense.⁵⁷ Antagelig et sidestykke til skeen i Lunde (s. 5057) m.fl.

†(?)*Sygesæt*, 1808, formentlig udført af Odenseguldsmeden Thorn Henrichsen Schiellerup (o. 1744–1820) og skænket af kirkeejeren Constance Henriette Frederikke von Knuth-Gyldensteen (1772–1827).⁸³ Den 15,5 cm høje kalk havde cirkulær fod med aftrappet standkant, cylinderskaft med spidsoval knop og fire skarpkantede ringe. Det udkragede bæger havde stik under munden. Tre stempler på standkanten: mestermærket »TS«,⁸⁴ liljemærke for Odense by og årstal »1808«. Øverst på bægere fandtes prikgraveret skriveskrift: »Givet af Grevinde Knudt Gyldensteen til Klinte og Grindløse Sogne«. Disken, 9 cm i tværmål, havde stik yderst på fanen og samme stempler som kalken. En oblatæske af sølvplet havde et tværmål på 5 cm, en højde på 1,7 cm og hængslet låg. Et tilhørende futteral af læderbetrukket træ med for af vaskeskind havde pålimet seddel med teksten »Grindløse og Klinte grevinde Knuth Gyldensteen«.²²

Fig. 50. Alterstager, antageligt fra 1635 (s. 5546). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Altar candlesticks, presumably from 1635.*

Fig. 51. Messehagel nr. 2, udført 1993 af Jette Nevers, Hasmark (s. 5547). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Chasuble no. 2, made 1993 by Jette Nevers, Hasmark.*

En †*vinflaske* af tin, der rummede omtrent en liter, nævntes 1646.⁸²

Alterstager (fig. 50), formentlig anskaffet 1635, under hvilket år kirkeregnskaberne nævner, at der beholdtes 122 mark 'til lysestager, tagsten og anden kirkens nødtørft at indkøbe'.⁸² De 30,5 cm høje malmstager har høj fod i tre afsæt, lavstammet skaft med ring- og hulled samt dyb lyseskål med karnisprofil. Aftagelige flade og cirkulære indsætter til lyseskålene er sekundære. De to 'malmlysestager' nævnes 1814.⁵¹

To små †*alterstager* af jern omtales 1590¹⁸ og senest 1631.⁴

Syvstage ('Titusstage'), 37,5 cm høj, skænket 1934 af menighedsrådet i anledning af indsættelsen af en ny sognepræst.¹⁹

†*Alterbøger*. 1651 anskaffedes en Christian IV-bibel fra 1632–33 ('en af sl. Christian 4. bibler in folio').⁸² Den omtales ikke i inventariet 1861.¹⁹

†(?)*Alterbordskrucifiks*, skænket 1935 af gårdejer Mads Peder Madsen og hustru Anna Marie Madsen, Nørreby.¹⁹

Messehagler. 1) O. 1970, anskaffet fra paramentbutikken Casa Bochaca i Barcelona, Spanien. Den er af damaskvævet grøn silke med plantemønster og applikerede borter med kors og blomster i orange og grønt. Brystet har en lodret bane med liljekors i firpas, broderet med gult, ryggen har tilsvarende broderi arrangeret i korsform, i korsskæringen dog Jesusmonogram. 2) (Fig. 51), 1993, udført af Jette Nevers, Hasmark.⁸⁵ Den hvide hagel af hør har lodrette blå og gule striber samt gult broderi på bryst og ryg.

†*Messehagler.* 1) Omtalt 1646⁸² og muligvis igen 1718 som 'forfalden'.²¹ 2) 1820, af sort fløj med guldkors.⁵⁴ Måske den samme, der ifølge inventariet 1861 havde kant og kors af sølvbrokade.¹⁹ 3) 1865 anskaffedes en rød messehagel, så kirkens tekstiler havde samme farve.¹⁹ Den var falmet 1882.¹⁹ 4) 1883, antagelig rød, erhvervet gennem købmand Christen Samson i Bogense.⁵⁷ 5) 1893, af rødt silkefløj med kant og kors af ægte guldbrokade, købt fra Wessel & Vett (Magasins du Nord), København.⁸

Fig. 52. Koret set mod øst med hvælv (s. 5506), altertavle (s. 5540) og alterskranke (s. 5548). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Chancel, looking east, with vaulting, altarpiece and altar rails.*

Alterskammel, nyere, med lysegrå bemaling og tilsvarende uldbetræk.

†*Alterskammel*, omtalt 1814,⁵¹ antagelig den samme, der 1861 var betrukket med rødt bomuldsfløj og kantet med gule silkefrynser.¹⁹

†*Altertæppe*, 1937, syet af 'en kreds af damer fra sognet og enkelte udensogns'. Tæppet var lysegråt med mørkegrå kors og felter med Jesusmonogram i gyldne og brune farver på blå bund.¹⁹

Alterskranke (jf. fig. 52), 1820,⁵¹ tresidet med to korte hjørnepartier. De tætstillede balustre er udformet som glatte søjler med enkle base- og kapitæled samt kannelerede mavebælter. Balustrene har lysegrå bemaling ligesom den sekundære hylde til særkalke, håndlisten er sortblå. Knæfaldet af kantstillede røde teglsten er muret 1951 og har hynder med lysegråt uldbetræk.³⁴ *Alterskranke* må fra første færd have stået med en perlegrå bemaling.⁵¹ 1861 var knæfaldet betrukket med sort skind.¹⁹ Året efter var der behov for at gøre knæfaldet bredere.¹⁹ 1869 blev skranken muligvis flyttet mod vest som følge af alterbordets flytning

Fig. 53. Romansk døbefont, med arkademotiv (s. 5548). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Romanesque font with arcade motif*.

(jf. s. 5540) kort forinden.¹⁹ Et tømret knæfald måtte 1951 kasseres pga. svampeangreb.³⁴

†*Alterskranke*, kasseret 1820.⁵¹

Døbefont (fig. 53), romansk, af arkadetyper, 76 cm høj, bestående af tre stykker granit. Foden, af finkornet mørkegrå granit, er keglestubformet. Over dens nedre, glatte del løber tolvstav og 14 småfelter, der adskilles af snosøjler, tilsyneladende uden bueslag. Skaffet udgøres af en kraftig tolvstav, udført af en mere grovkornet stenart. Kummen af rød- og sortkornet granit har en diameter på blot 58 cm. Siderne prydes af 12 arkader med snosøjler, hvorover løber en spinkel tolvstav. Kummens nedre del er konisk. Fonten tilhører en lille nordfynsk gruppe af arkadesmykkede fonte, der også tæller eksemplarer i nabosognet Grindløse (s. 5598), Lunde (s. 5059) og Marslev (s. 4339).⁸⁶ Der ses enkelte lyse farvespor efter bemaling, mens rustrode spor under munden formentlig hidrører fra fastgørelsen af et fontelåg (ndf.).

Fonten stod 1590 i skibets østende: »Fonten neder for Choret«.¹⁸ Den skulle 1883 'befries for sin overmaling, så den oprindelige farve kommer frem'.³³ Afrensningen var dog ikke grundig nok, og året efter blev den atter underkastet behandling.⁸⁷ På dette tidspunkt stod fonten måske på et podium, idet det blev anført, at (den ikke videre høje font) skulle 'sænkes og opstilles på et fast fundament'.¹⁹ Den er nu opstillet nordligt under korbu.

Dåbsfad (fig. 54), o. 1650, formentlig et nederlandsk arbejde, 45,5 cm i tværmål. Fadet har geometrisk udsmykning i drevet, punslet og graveret arbejde. I bunden ses en cirkelindskrevet syvoddet stjerne, hvorfra der udgår kuglestave. Herom en krans af halvrossetter, en bort med mandelformede bukler mellem perlesnor og yderst bølgeornament. De to sidstnævnte elementer gentages på fanen, der har ombukket kant. På bagsiden synes at være graveret ejermærker(?) (fig. 76), måske initialerne »W« og »M(?)«. Fadet har nære paralleller i Fovsing og Estvad (*DK Ringkøbing* 2342 og 2654). Det er tidligst omtalt i kirken 1861.¹⁹ To reparationer på bagsiden er udført 1904.¹⁹

Dåbskande, 1888, af tin, stemplet »L. Buntzen« under bunden for den københavnske kandestøber Johan Lorentz Buntzen.⁸⁸ Den 25 cm høje kande

Fig. 54. Dåbsfad o. 1650, antageligt nederlandsk (s. 5548). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Baptismal dish, c. 1650, probably Netherlandish.

har cirkulær, hulkelfileret fod, keglestubformet korpus og udkraget hals med kuppelformet, hængslet låg, hvis profilknop er fornyet. Den har talrige sidestykker, bl.a. i Odense Vor Frue (s. 1103 fig. 107). †*Dåbskande*, omtalt indirekte 1887 forud for anskaffelsen af den ovennævnte.³⁶ Et †*håndklæde* ved fonten omtales 1861.¹⁹ Et †*fontelæg* nævnes i inventariet 1823 (jf. døbefont).⁵⁷

†*Korgitter*, opsat mellem 1590 og 1595, da biskop Jacob Madsen omtalte det som »Traller for Choret«. Det bar en †lektorieprædikestol (jf. †prædikestol nr. 1).¹⁸

Prædikestol (fig. 55), i empirestil, antagelig fra hovedindsættelsen 1820.⁸⁹ Kurvens fire fag adskilles af trekoblede rundstave, og de rektangulære fyldingsfelter har tæt lodret rifling og hjørnerosetter. Over det svagt fremspringende postamentled (med sekundær karnisliste) løber en bort af konkave tunger. Foroven afslutter en tredobbelt falsgesims over hulkel. Der er ingen lydhimmel. Stolen er opstillet i skibets sydøsthjørne på en polygonal sokkel med glatte fyldinger fra 1929 og med opgang fra koret ad en ligeløbstrappe med udsavede mæglere, ligeledes fra 1929. Bemalingen har olivengrønt som hovedfarve og dertil lysegråt og forgyldning. Prædikestolen var måske

fra første færd opstillet i skibets sydside mellem 1. og 2. fag (jf. fig. 41).⁹⁰ Dens oprindelige farveholdning var lysegrå, hvad der endnu var tilfældet 1861 (»prædikestolen er oliemalet i perlefarve«).¹⁹ Den blev senere malet i en mørkere gråtone.⁶⁰ En »uformelig« †læsepult blev 1884 udskiftet med en mindre.¹⁹ En malet mæanderbort prydede postamentet indtil 1929 (jf. fig. 41). Dette år blev stolen flyttet til sin nuværende placering efter en istandsættelse, der omfattede tilføjelse af en profilliste på postamentet, ny underbygning og opgang samt ny farvesætning med rødt som hovedfarve og detaljer i lysegråt og forgyldning.⁶⁰ Soklens fyldinger fornyedes 1951.³⁷ Den nuværende bemaling er udført 2004.⁶⁰

En *prædikestolsbeklædning* af lysegråt læder dækker også den nyere læsepult.

†*Prædikestolsbeklædninger*. Stolens overkant fik 1865 sin første beklædning, i rødt svarende til det daværende †alterklæde. Det »vanlige betræk« (omtalt 1884) blev fornyet flere gange siden.⁹¹

†*Prædikestole*, 1) Omtalt 1590, da den stod ved »den søndre side« af skibet eller korbuen.¹⁸ Få år senere blev kurven enten flyttet og opsat som en †lektorieprædikestol på tværs af korbuen eller måske helt udskiftet med en ny stol af denne type. †Lektorieprædikestolen, der var sammenbygget med et †korgitter, omtales tidligst af biskop Jacob Madsen, der prædikede på den 1595: »prædiket selffuer aff Prædikestolen; er nu flyt[tet] tuert offuer for Choret, met Traller for Choret«. †Lektorieprædikestolen er senest omtalt 1631 som en gammel prædikestol stående på et forrådnat pulpitur, som skjulte både alteret og præsten, så folkene i kirken ikke kunne se dem.⁴ Den kasseredes to år senere (jf. ndf.).

2) Med dateringen »1633« og relieffer af de fire evangelister med deres symbolvæsener. I postamentfelterne læstes med versaler (»latinske bogstaver«): »Lader Guds ord boe rigeligen iblandt eder i ald visdomb Colos: 3« (Kolos. 3,16), efterfulgt af årstallet »1633«. †Prædikestolen kendes fra en præsteindberetning 1707, da den stod mellem koret og det søndre kapel.⁵⁰ Den kan muligvis have taget skade af utætte vinduer, der 1723 i hvert fald generede »præsten, når han står på prædikestolen«.²¹

Fig. 55. Prædikestol, antageligt fra 1820 (s. 5549). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Pulpit, probably from 1820.*

Fig. 56. Armstol til præsten 1895/96 (s. 5552). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Armchair for parson 1895/96.*

Stolestader (jf. fig. 40), 1929, tegnet af arkitekt V. Møller Jørgensen.⁹² De 119 cm høje gavle står på et smalt, falset fodstykke og har lav trekantfronton med hjulkors i fladt relief. Frisen kantes af glatte profilerede og prydes af konkave tunger, der efterligner prædikestolens. Ryggene består af tre sammenføjede profilbrædder. Rækken i skibets sydside har forpanel med rektangulære fyldinger og opstander i stil med gavlene. Gavlene har lysegrå bemaling med detaljer i Olivengrønt og lysebrunt, ryggene er lyst blågrå. Stolene var oprindeligt opstillet med 16 i nordrækken og 13 i sydrækken, samt 2×7 i søndre kapel. Nordrækkenes fem østligste stader blev fjernet 1951 og står nu i ligkapellet.²⁷ Bræddeklædte tvægpaneller blev fjernet 1939 og erstattet af lave og enkle gavle.¹⁹

†*Stolestader*. Sognets fattige klagede 1723 over, at der ofte manglede stole, når de kom til kirke. Desuden var mange af stolene så brøstfældige, at man ikke turde sætte sig på dem: 'Så at en del, når de undertiden har efter sædvane sat sig

derpå, var faldet plat ned til jorden, og stolene gået udi stykker'. Endelig anførtes, at det ikke var en mulighed at sætte sig på gulvet, da dette mange steder var borte og opbrudt.²¹ 1815 blev to stolestader flyttet derhen, hvor indgangen fra våbenhuset tidligere havde været.⁵¹ I forbindelse med istandsættelsen 1820 opsattes 48 nye stolestader i skib og kapel.⁵⁴ Gavlene var enkle med lisenagtigt fremspring mellem et højt sokkelparti (med fremspringende hulkelliste) og en flad afslutning over falsgesims (jf. fig. 41). De havde sidestykker i andre af Gyldensteens kirker (f.eks. Nørre Højrup s. 5403). Flertallet af stolene havde smalle plankeryglæn. De seks forreste stole havde låger og to af dem desuden brede ryglæn. Samtlige stole havde træskamler.⁸ Stolene blev malet 1905 og atter 1925, dvs. kun fire år før de kasseredes.¹⁹

Fig. 57. Pengeblok, o. 1800 (s. 5552). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Poor box, c. 1800.*

†*Præste- og degnestole*. 1) Omtalt ved biskop Jacob Madsens visitats 1590: »Skrifftestoel oc Degne[stoel]«. ¹⁸ 2) 1820, ⁵¹ beskrevet 1861 som 'to aflukkede stole med fjælegulv' i koret. ¹⁹ De blev forlangt fjernet ved kirkesynet 1862, hvad der skete seks år senere. ¹⁹ 3) 1868, en prærestol indrettet bag altertavlen; degnen fik samtidig plads i et af de østligste stolestader. ¹⁹

Armstol til præsten (fig. 56), anskaffet 1895/96, ¹⁹ af lakeret eg. Benene har kugle-, cylinder- og terningled. Ryggen er svejftet og tager afsæt i balusterled ligesom de vandrette arme med kugle-håndtag. Ryg, sæde og armlæn er betrukket med lysebrunt læder, som har rudemønster med kors og små firpas. I koret.

Servante, anskaffet 1903 fra Wiggo Alstrup, en 91 cm høj blikcylinder på løvepoter, med låge og grå bemaling. ⁵⁷ Står i nordkapellet.

To *løse bænke* i tårnrummet er formentlig tegnet af arkitekt Axel Jacobsen 1951. †*Løse bænke*. 1823 og 1861 stod der fire løse bænke i koret og to i tårnrummet. ⁸

Løse stole fra Findahls Møbelfabrik (model Frida), af bøg med sædebetræk af sort kunststof. †*Løse stole*, Børge Mogensens J 39 (folkestolen).

Et indmuret †*skab* blev fjernet ved istandsættelsen 1820. ⁵¹

Pengeblok (fig. 57), o. 1800, 101×21×21 cm, af udhulet egetømmer med forside af én planke. En jernkappe foroven har tragt til pengeindkast. Blokken er sikret med fem omløbende jernbånd. Lågen er hængslet til to af disse og har lås til én nøgle foruden yderligere låsetøj i form af et overfaldslukke af jern til en hængelås. Træet står blankt, smedejernet med sort bemaling. Blokken er formentlig omtalt 1818. ⁵¹ Den stod i koret indtil 1956, da den blev istandsat og opstillet på sin nuværende plads i tårnrummet. ³⁷

To *pengebøsser*, o. 1850, af blik, 16×14×11 cm. De er ovale med lodrette sider og let hvælvede låg, der har ét pengeindkast med tragt og øsken til hængelås; lysegrå bemaling. Ophængt på de vestligste stolegavle. De omtales 1861 som 'to bøsser til de fattiges kasse'. ¹⁹ En †*pengetavle* nævnes 1823. ⁵⁷

Udvendige dørfløje. 1) O. 1700-1800(?), i våbenhuset, en rundbuet plankedør, 192×124 cm. Fløjen, der består af fire lodrette planker samlet med to vandrette revler, har yderbeklædning af diagonale brædder med fire vandrette smedejernsbeslag, der har henholdsvis split- og lancetformede ender. Bemalingen er rød, smedejernet sortmalet. Der er måske tale om den 'jernbeslåede fløj', som 1861 sad i tårnets vestfacade, hvor man to år senere on-

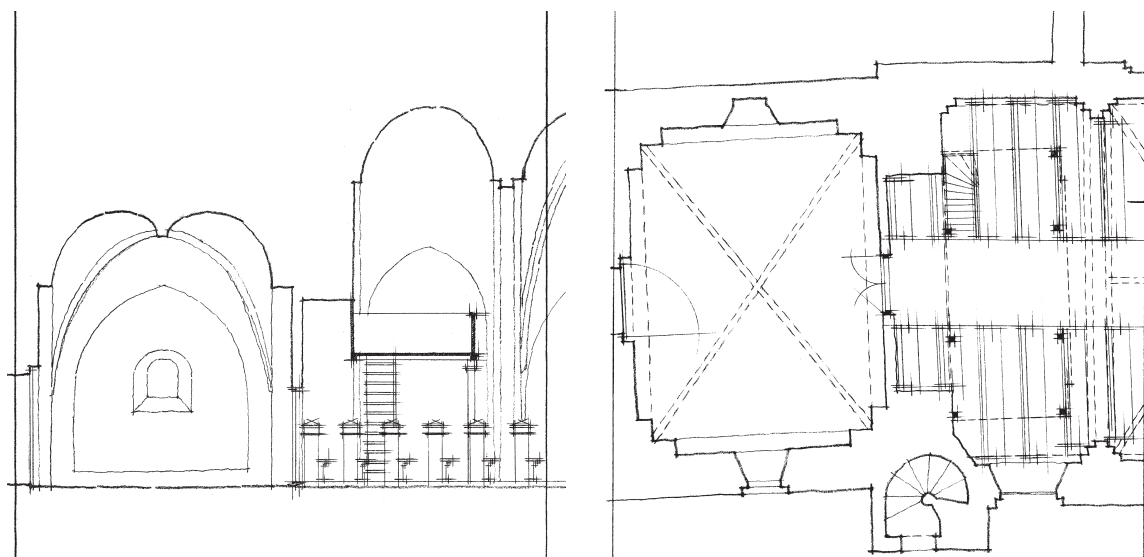

Fig. 58-59. †Orgelpulpitur, 1917. 1:150. Målt og tegnet af Knud, Erik og Ebbe Lehn Petersen Arkitekter 1963. 58. Snit set mod nord. 59. Plan. – †*Organ gallery*, 1917. 58 Section looking north. 59. Plan.

Fig. 60. Indre set mod vest. Foto o. 1920. I Klinte Sogns Lokalhistoriske Arkiv. – *Interior looking west c. 1920.*

skede at anbringe en højere og bredere dør (jf. nr. 2).¹⁹ Under alle omstændigheder synes fløjen at være sekundært tilpasset våbenhusets bredde.

2) Formentlig o. 1863,¹⁹ i tårnets vestfacade, en fladbuget plankedør, 233×150 cm. Fløjen består af smalle planker samlet med krydsende og vandrette revler. Den er hængt i to smedede gangjern. Bemalingen er rød på ydersiden og grå på inder-siden.

3) 1954 eller nyere,⁹³ i nordkappellets nordfacade, en plankedør samlet med fastboltede revler. Rød bemaling på begge sider.

Indvendig dørfløj mellem tårnrum og skib (jf. fig. 15), 1939, en rektangulær dobbeltfløj med 2×4 kvadratfyldinger, tegnet af arkitekt Axel Jacobsen, Odense.¹⁹ Den er bemalet i to lysegrå nuancer.

†*Dørfløje*. Udvendig i våbenhuset ('materialhuset') og trappehuset ('til tårnet') sad 1861 'glatte

døre', dvs. brædde- eller plankedøre.¹⁹ Indvendig mellem tårnrum og skib fandtes 1861 en 'glat dør', måske den bræddedør, der blev kasseret 1939.¹⁹

Orgel (jf. fig. 15), 1965, bygget af Th. Frobenius & Sønner, Kgs. Lyngby og Horsens, med fire stemmer, ét manual. Disposition (C-g³): Rørfløjte 8', Principal 4', Gedakt 4', Gemshorn 2'. Opstillet på gulvet i skibets nordvesthjørne med østvendt facade og spillebord. Orgelfacaden er tegnet af Ebbe Lehn Petersen.²² Facaden, som er forsynet med fløjddøre, er delt i tre rektangulære felter, hvoraf det centrale er en smule højere end de andre. Bemalingen er lysegrå.

†*Orgel* (jf. fig. 60), 1917,¹⁹ bygget af Th. Frobenius & Co, formentlig med fire stemmer og svarende til orgelbyggerens værk i Grindløse (s. 5608). Der modtoges et fælles tilbud om to identiske orgler til disse to kirker.³⁴ Opstillet med

sydvendt spillebord og østvendt facade på et samtidigt $\dagger$ pulpitur i skibets vestfag. Facaden var tredelt med hævet trekantsgavl over midtpartiet og flankerende vasespir. Såvel de svagt fladbuede pibefelter som postamentets fyldingsfag flankeredes af kannelerede pilastre.

$\dagger$ Orgelpulpitur (jf. fig. 58–60), 1917, tegnet af arkitekt N. P. Jensen, Odense.²⁷ Det var opstillet vestligst i skibet på otte træstolper. Brystningen havde syv fyldinger mellem kannelerede pilastre, hvoraf de fem centrale fag var fremskudt og båret af konsoller. Fjernet 1965.

Fire *salmenummertavler* (jf. fig. 72), o. 1850, oprindeligt til kridtskrift (jf. fig. 41), men fra 1925 til hængecifre i fire rækker.⁹⁴ Tavlerne, 77×53 cm, er glatte og har svejftet afslutning med hul til op-hængning. De svarer til salmenummertavlerne i Grindløse (s. 5609), som dog har profilkant. Bemalingen er lysegrå med tværdelende sort streg. En tavle har desuden sortmalet fraktur: »Daab« og »Nadver«. Omtalt 1861, da der fandtes fem tavler.¹⁹

Tre $\dagger$ *salmenummertavler* nævnes i inventariet før og efter istandsættelsen 1820.⁵⁴

Præsterækketavle, 2004,⁹⁵ højrektangulær med hulkelramme, 133×78,5 cm. Navne på præster siden reformationen er anført med sort skrift på lysegrå bund, rammen er forgyldt. Op-hængt i tårnrummet.

$\dagger$ *Præsterækketavle*, o. 1700 (se $\dagger$ kalkmaleri s. 5537).

Tre *lysekroner* (jf. fig. 40), 1916/17.¹⁹ To kroner i skibets to østligste fag har otte s-svungne arme i én krans, stamme med kugleled, pyntearme med refleksblomster og hængeskugle med profilknop. Den tredje krone i søndre kapel har 2×6 s-svungne arme, balusterstamme og lille hængeskugle med profilknop.

Ti *væglamper*, o. 1924,¹⁹ i barokstil med to s-svungne arme (jf. fig. 74).

Kirkeskib (fig. 61), 1930, »Erna«, en tremastet fuldrigger, med rigning, skorsten, motorskrue og patentankre. Mellem mastetoppene er anbragt en radioantenne. Galionsfiguren er en mandsbu-

Fig. 61. Kirkeskibet »Erna«, bygget 1930, formodentlig af Adolf Hunnika Pedersen (s. 5554). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Church ship "Erna", built in 1930, probably by Adolf Hunnika Pedersen.

Fig. 62. Klokke, 1864, støbt af M. P. Allerup, Odense (s. 5555). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Bell, 1864, cast by M. P. Allerup, Odense.*

ste med foldede hænder. Skibets navn er skåret med versaler i agterspejlet. Skroget er malet hvidt og brunt. Modellen formodes at være bygget af Adolf Hunnika Pedersen (jf. Grindløse s. 5609).⁹⁶ Den blev ophængt i kirken 1930⁹⁴ og er nu opsat på nordvæggen i skibets østfag på to knægte af træ.

En *†ligbåre* nævnes i inventariet 1823.⁵⁷

Klokke (fig. 62), 1864, støbt af M. P. Allerup, Odense, diameter 78,5 cm.⁹⁷ Om halsen løber en mæanderbort kantet af pyntelister og derunder støberindskrift med versaler: »Omstøbt af M. P. Allerup ...«. Indskriften er svært tilgængelig ligesom versalindskriften på legemet, ifølge hvilken

støbningen blev bekostet af kirkeejeren Johan Hartvig Ernst Bernstorff-Gyldensteen. Ophængt i let svejftet slyngebom af eg i klokkestokværkets nordre glamhul, hvor den også hang 1881.¹⁹ Automatisk ringning siden 2007.²²

†*Klokker*. 1) Afgivet ved klokkeskatten 1528-29, da dens vægt 'med al jernfang' blev opgjort til 2 skippund og 6 lispund (ca. 368 kg).⁹⁸ 2) Omtalt 1590, som kirkens eneste klokke.¹⁸ Den hævdedes 1631 at være for lille og ikke til at høre, hvorfor man ønskede endnu en klokke.⁴ 1814 fandtes stadig kun én klokke,⁵¹ måske den samme, der 1861 havde 'god klang', men ikke desto mindre omstøbtes tre år senere (jf. ovf.).¹⁹

Husum, *2. febr. 1671, †30. juli 1695, og Kirsten Jensdatter, *13. marts 1648, †efter 1713, samt en søn af 2. ægteskab, Peder Rasmussen Brun, *15. juli 1695, †23. maj 1710, hvis død må have foranlediget epitafiets udførelse. Det blev ophængt mikkelsdag (dvs. 29. sept.) 1710, 'med det højadelige kirkeherskabs gunstige bevilling'.

Epitafiet, 190×162 cm, består af otte lodrette brædder indrammet af en rundstavsprofil. Den fyldige indskrift er anført med hvid og forgyldt fraktur på sort bund i et ottekantet felt, hvis kant er malet som en forgyldt og gråtonet flammeliste. De øvre hjørner udfyldes af grisaillemaledede kerubhoveder med glorie og basun, de nedre af for-gængelighedssymbolerne timeglas (tv.) og dødningehoved, begge hvilende på attiske baser med brunlaseret rankeslyng. Rammen er sort med forgyldt og brunlaseret bladværk i hjørnerne og på listernes midtpartier. Sognepræstens personalia er anført foroven, derunder hustruernes i tre spalter og forneden sønnens:

»Mag. Rasmus Pedersøn Brun er fød paa Falster i Tor-kilstrup Prestegaard, af Her Peder Hansøn Brun, Dor-the Rasmus Dotter, d. 16. jun. 1641. Mistede Moder, 1644. Fader, 1653. blev oplært hiem(m)e, indtil Faderens død, siden gik i skole i Stubbekiøbing 2 Aar, i Nykiøbing 5½ Aar, i Kiøbenhavn 1½ Aar, der fra blev Student 1662 d. 30. Octobr. Var Jefnlig Paa Academi- et 14 Aar. Fik goed attestats d. 16. Decemb. 1665; laae i Walkend(orffs) colleg(ium) 5 Aar: blev Skole-Rector i Falsters Nykiøbing ved Paaske, 1677. Ved Mich(els) dag 1678. blev saa Prest her til Kaldet, d. 17. Novembr: indsat; vel gift 3 gange, hafde 7 Børn, som her neden for staar skrevet: varede paa sit Embede med muelig fliid oc troeskab: mæt af livet, udi Herren Hensof, d. <31. avgusti 1713 neder sat d. 8. september I d(en) synden Capæl>. 1. Timoth. 3.v.13. De som tienne vel, for hverve dem self en god trappe, oc een stoer Frimø- edighed i Troen i Christo Jesu. (1 Tim. 3,13).

Anne Hans-Dotter Ravn Mag. Rasmus Bruns Hu- stru, er Fød d. 27. jul. 1643 i Skeen (Skien) i Norge, af Hans Jørgensøn Ravn, Walborg Christens-Dotter Bang, navnkundige Kiøbmands Folk der i Byen; Mo- der af 6 Børn, 4 Sønner, 2 Døttre, for hinde døde, uden een dotter Walborg; bar jefnlig stoer Svagheit i nogle Aar, bereed til Døden Bort-sof stille oc rolig d. 15. Novembr. 1692, gift 19. Aar ringere 4 Dage levet 49 Aar, 14 uger, 3 dage; d. 23 Novemb. neer-sat i d. Syndre begravelse: i sin lifs tid Vel lidt oc æret for sin yndige omgængelse. Philipp. 1: Christus er mit lefnet, oc det er Mig en vinding at dø (Fil. 1,21).

Anne-Lucie Hans-Dotter Husum, er Fød i Bogense d. 2. Febr. 1671 af Høitactede Forældre, Borgeme- ster Hans Jørgensøn Husum, Kirsten Sones-Dotter, mistede Fader 1681. Moder 1693. Mellemste af tu- ende Fuld-Søstre, dem begge overlevede; ved bröllop d. 5. Septembr. 1694. blev Mag. Rasmus Bruns anden Hustru; Fødde d. 15. juli. 1695. een Søn - Næfnt Peder; 15. dage der efter d. 30. juli. døde med yndigt endeligt, 24 Aar 25 uger. 3 dage gammel, d. 7 August. neersat i

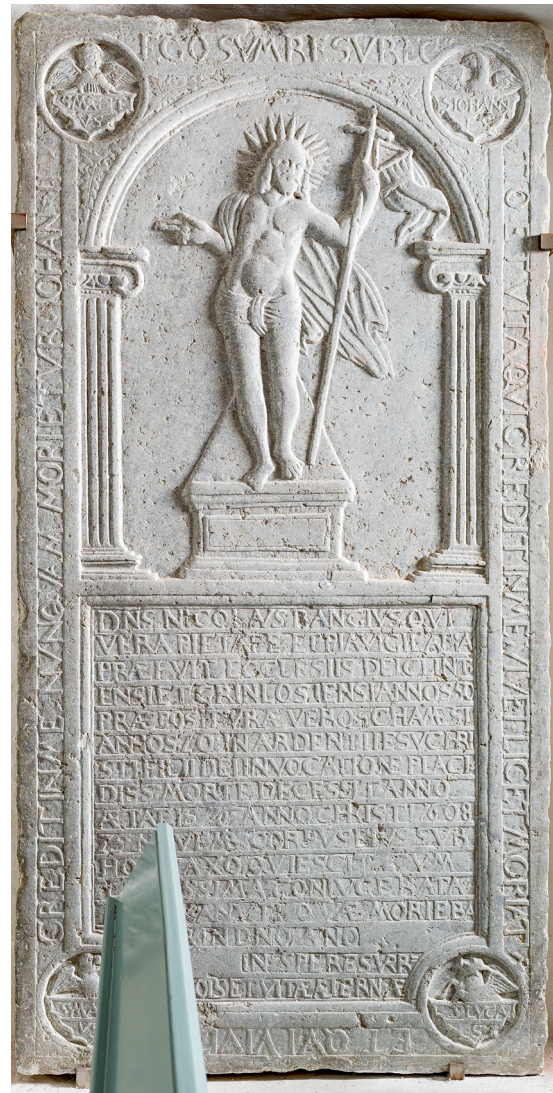

Fig. 64. Gravsten nr. 1 (s. 5558), o. 1608, over sogne- præst Niels Bang (†1608) og hustruen Kathrine (el. Karen) Knudsdatter (†efter 1608). Foto Arnold Mik- kelsen 2018. – Tombstone no. 1, c. 1608, of pastor Niels Bang (†1608) and his wife Kathrine (or Karen) Knudsdatter (†after 1608).

d. syndre begravelse. For sin alvorlige skikkelighed i hindis live yndet oc actet. Johan. XI. Huo som troer paa mig, skal leve, alligevel Hand døer. (Joh. 11,25).

Kirsten Jens-Dotter er Fød i Assens af Høyt-actede Forældre, Borgemester Jens Clavson, Kirsten Peders-Dotter: d. 13. Marti. 1648. Gift fra Forældrene Først d. 30. Maj. 1675. med Jens Kiær, da Raadmand i Assens, oc RideFoget paa Fre(de)riks gave: efter Hans død d. 30. April. 1683 Sad Enke ind-til d. 25. Nov. 1696. da Hun kom i kiærlig Æcteskab med Mag. Rasmus Brun, uden Børn med begge mændene lefde fornøielig: Job. 19. Jeg veed at min Frelser lever, oc Hand skal her efter opvække mig af Jorden: dend samme skal jeg see for mig, oc mine oien skal skue Hannem, oc Ingen Fremmed. (Job. 19,25-27).

Peder Rasmusøn Brun er Fød her i Klinte Prestegaard d. 15. jul. 1695. Mistede sin Moder Anne-Lucie Husum, 15 dage gammel, af sin anden Moder Kirsten Jens-Dotter Hierteligen elsket, af andre ocsaa vel lidt oc yndet, for sit sinds Fromhed oc Føielighed: holdet til Studeringer, noget hiem(m)e noget ude: var meesten smuk Frisk oc leuende af Herrens gave, Fik sin Helsoet d. 3. Maj. 1710. moed aften, opholdt sig der udi med jefnlig suk oc bøn, oc saaledis med gudelig beredelse sacte og salig skillis fra verden, med Forældrenis Hierte-Sorg oc

længsel d. 23. Maj ret i aftenen, paa 7. uger oc 4 dage nær 15 Aar gammel, d. 30. Maj neersat i d. synden begravelse. Prædik. 4. Jeg lovede de Døde meer end de Levende, t(h)i de Fornemmer ikke det Onde, som skeer under Solen. (Præd. 4,2-3). 1. Cor. 15. Basunen skal liude, oc de Døde skal opstaa uforkrænkelige. (1 Kor. 15,52.)«

Epitafiet hang oprindeligt i sydkapellet i tilknytning til sognepræstens begravelse (ndf.) og som eneste vidnesbyrd om denne. Det blev 2004 flyttet fra sydkapellets østmur, hvor der fandtes et tilhørende kalkmalet draperi (s. 5537), til den nuværende placering på sydvæggen i nordkapellet.

Gravsten. 1) (Fig. 64), o. 1608, over Nicolavs Bangivs (Niels Bang), sognepræst i 50 år og herredsprovst i 20 år, †25. nov. 1608, og hustru Katarina Kanvti (Karen Knudsdatter), †efter 1608.

Lysegrå kalksten, 173×88 cm. Stenens øvre halvdel prydes af Den opstandne Kristus med sejrspanen, stående i kontrapost på låget af en perspektivisk sarkofag. Han har stråleglorie og flagrende klæde, og den højre hånd gør velsignelses-

Fig. 65. Niche i sydkapellets vestvæg (s. 5520) med gravsten nr. 1 (s. 5558, jf. fig. 64). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Niche in the west wall of the south chapel, with tombstone no. 1.*

tegn. Den indrammende arkade har glat bueslag over joniske pilastre. Der er bladornament i sviklerne. Stenens nedre halvdel har latinsk gravskrift med reliefversaler: »d(omi)n(u)s nicolavs bangivs qvi vera pietate et pia vigila(n)tia præfuit ecclesiis dei clintensi et grinlosiensi annos 50 præpositvræ vero schame(n)si annos 20 in ardenti iesv christi filii dei invocatione placidiss. morte decessit anno ætatis 76 anno christi 1608 25 novemb corpvs eiivs svb hoc saxo qviescit cvm lectissima conivge katarina kanvti qvæ moriebatvr in d(omi)no anno in spe resvrrecionis et vitæ æternæ.« (Hr. Niels Bang, som med sand fromhed og from årvågenhed bestyrede kirkerne i Klinte og Grindløse i 50 år, og Skam provsti i 20 år, døde en fredfyldt død under glødende anråbelse af Jesus Kristus i sin alders 76. år, Kristi år 1608, d. 25. november. Hans legeme hviler under denne sten sammen med sin fortræffelige hustru Karen Knudsdatter, som døde i Herren i året , i håbet om genopstandelse og et evigt liv.)

I hjørnerne er medaljoner med brystbilleder af evangelisternes symbolvæsener, som fremholder navneskjolde med reliefversaler: foroven »S. Matthevs« (tv.) og »S. Iohannes«, forneden »S. Marcus« (tv.) og »S. Lvcas«. Derimellem løber Joh. 11,25–26 som randskrift med reliefversaler: »ego svm resvrectio et vita qvi credit in me, vivet licet moriatvr(r) et qvi vivit et credit in me nvqvm morietvr iohan 11« (Jeg er opstandelsen og livet; den, der tror på mig, skal leve, om han end dør. Og enhver, som lever og tror på mig, skal aldrig i evighed dø. Joh. 11). Forneden midt på kanten synes at være en signatur i form af et 'N'.⁹⁹ Stenen lå 1707 midt i korets gulv.⁵⁰ Den blev 1883 taget op herfra og opsat på sin nuværende plads ved sydkapellets vestvæg.¹⁹

2) (Fig. 66), 1668, over Iesper (Jesper) Pedersen, »som boede og døde i Iersore«, †senest 1668, og hustru Maren Iensdaater (Jensdatter). Rødlig kalksten, 114×66,5 cm, med indhugget versalskrift i hele stenens bredde, afsluttet med stenens datering »1668« og et korsrydet Jesusmonogram. Hjørnerne har medaljoner med kerubhoveder. Stenen er nu opsat ved tårnrummets vestvæg.

To forfaldne *†gravfaner* (i henholdsvis sort og hvidt) over 'en oberst og frue med tilnavnet

Fig. 66. Gravsten nr. 2 (s. 5559), 1668, over Jesper Pedersen (†senest 1668) og hustru Maren Jensdatter. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Tombstone no. 2, 1668, of Jesper Pedersen (†1668 at the latest) and his wife Maren Jensdatter.

Cham' hang 1755 over parrets begravelse i koret sammen med en kommandostav (†*gravudstyr*).¹⁰⁰ 'Oberst Chams kompagni' nævnes 1704 i skifteprotokollen fra det fynske rytterregiment.¹⁰¹

†*Begravelser*. 1) En begravelse under søndre kapel kendes udelukkende fra sognepræst Rasmus Pedersen Bruns epitafium (ovf.), der tidligere hang i kapellet. Det nævner, at sognepræsten og flere familiemedlemmer blev 'nedsat i den søndre begravelse'.

Begravede: Anne Hansdatter Ravn 1692; Anne-Lucie Hansdatter Husum 1695, Peder Rasmussen Brun 1710; Rasmus Pedersen Brun 1713.

Fig. 67. Kirkegårdsmonument nr. 1 (s. 5560), o. 1836, en støbejernsplade, over sognepræst Palle Saabye Monrath (1769-1836). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Churchyard monument no. 1, c. 1836, a wrought iron plate, to pastor Palle Saabye Monrath (1769-1836).

2) Et gravkapel i nordkapellet for kirkens og Jerstrups ejer Lauritz Lindegaard (1721-96) og familie. Begravelsen blev antagelig tidligst indrettet 1787, eftersom datteren Fridericke Christiana Lindegaard (1773-87) dette år blev indsat i Grindløse og ikke Klinte Kirke.¹⁰² Hendes kiste må efterfølgende være flyttet til Klinte. 'Fru Lindegaard på Juulskov', dvs. Dorothea Friderica Ebbesen, blev 1. maj 1793 indsat i Juulskovs sognekirke Kullerup og ført til Klinte to dage senere. På samme vis blev Lauritz Lindegaard indsat i Kullerup 12. maj 1796 og ført til Klinte efter fem dage.¹⁰³ Begravelsen omtales 1813 både som 'åben' og som 'begravelseskapel'. Samme år forhandlede kirkens daværende ejer, grevinde Knuth-Gyldensteen, med arvingerne om genbegravelse af kisterne på kirkegården. De modsatte sig dog forslaget.¹⁰⁴

Nordkapellet var 1861 adskilt fra skibet ved en mur (jf. s. 5524).¹⁹ Tre kister stod angiveligt endnu i kapellet o. 1900,¹⁰⁵ men blev fjernet og genbegravet på kirkegården før 1923.¹⁰⁶

Begravede: antagelig Fridericke Christiana Lindegaard (1787 el. senere); Dorothea Friderica Ebbesen 1793; Lauritz Lindegaard 1796.

Kirkegårdsmonument. 1) (Fig. 67), o. 1836, over sognepræst Palle Saabye Monrath, *20. apr. 1769, †16. febr. 1836. Højrektangulær støbejernsplade, 60×48 cm, med bladtunger på den afrundede kant. Indskrift med ophøjet fraktur, navnet dog med skriveskrift. Nu indmuret i tårnrummets nordvæg.

2) (Jf. fig. 11), o. 1866, over sognepræst Thomas Mainvering Arthur Arctander, *30. sept. 1797, †20. maj 1866. Tavle af hvidt marmor, 62×41 cm, med indhugget og sortmalet antikvaskrift, der afsluttes med henvisning til Fil. 3,20. Nu indmuret i tårnrummets nordvæg.

3) O. 1868, over skolelærer og kirkesanger Lars Nielsen Lund, *19. maj 1800 i Kjarby (Skovby Sogn), †17. okt. 1868 i Nørreby. Den hvide marmortavle, 46×35 cm, med indhugget antikvaskrift, er indsat i en rektangulær rødlig sandsten, der forneden har farvelhænder i hvidt marmor. På kirkegården, nord for koret.

4) (Jf. fig. 11), o. 1892, over sognepræst Henrik Peter Christian Tram, *23. marts 1810, †22. marts 1892. Tavle af hvidt marmor, 41×33 cm, med indhugget og sortmalet antikvaskrift, der afsluttes med henvisning til Joh. 6,40. Nu indmuret i tårnrummets nordvæg.

5) (Jf. fig. 11), o. 1930, over sognepræst Frederik Petersen Vincens Gottlieb, *21. juni 1841, †14. jan. 1930, sat af menigheden. Tavle af hvidt marmor, 62,5×42 cm, med indhugget og sortmalet antikvaskrift, der citerer Rom. 10,8. Nu indmuret i tårnrummets nordvæg.¹⁰⁷

6) (Jf. fig. 11), o. 1941, over William Peter Kærup, sognepræst 1912-33, †28. jan. 1941.¹⁰⁸ Bredrektangulær tavle af hvidt marmor, 47×35 cm, med indhugget antikvaskrift. Nu indmuret i tårnrummets nordvæg.

Nedenfor er anført en oversigt over arkivalier eller utrykte kilder og litteratur anvendt i beskrivelsen af Klinte Kirke. For en oversigt over arkivalier og litteratur samt forkortelser anvendt i Odense Amt i almindelighed jf. også s. 52-54 samt 56-59. Henvisninger til *Danmarks Kirker*, Kbh. 1933-, er angivet som *DK*, efterfulgt af betegnelsen for det pågældende amt; referencer inden for Odense Amt har dog kun sideangivelse.

Fig. 68. Skitse af kirken i biskop Jacob Madsens visitatsbog. I RAO. — *Sketch of the church in Bishop Jacob Madsen's book of visitations.*

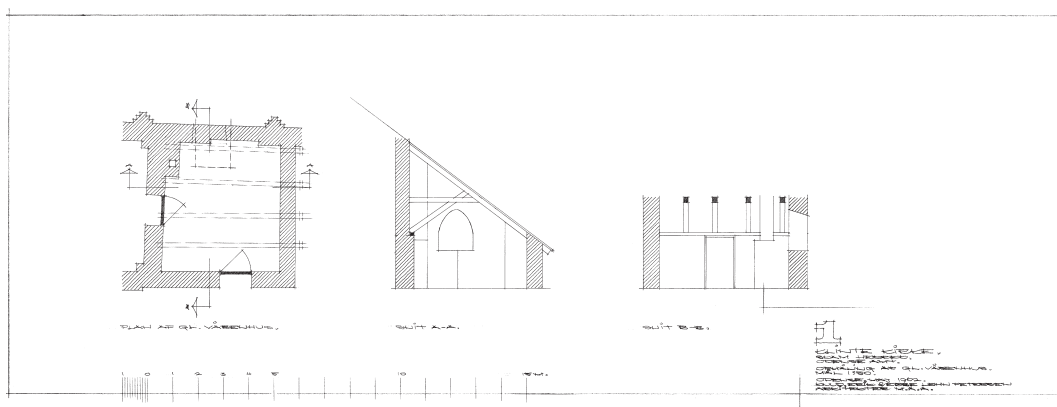

Fig. 69a-c. Opmålinger af våbenhuset (s. 5520). 1:300. Knud, Erik og Ebbe Lehn Petersen arkitekter 1962. I NM. a. Plan. b. Snit set mod syd. c. Snit set mod øst. – Scale drawings of porch. a. Plan. b. Section looking south. c. Section looking east.

¹ Flere senere katolske præster kendes ved navn: Martinus 1394, Herman 1409, Henrik Petersen 1461, Jens Esbernsen 1475 samt »Hr. Bertel de Klinte«, der findes på dødelisten fra Odenses gejstlige helligkorsgilde og må have været en af kirkens sidste katolske præster. *Diplomatarium Danicum*, udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Kbh. 1938-, 3. rk., III, nr. 63 (efter 29. sept. 1348), 4. rk., V, nr. 163 (6. marts 1394). *Diplomatarium Danicum* nr. 14090704001, online siden: 2010, besøgt: 2018-09-12+02:00, URL: <http://diplomatarium.dk/dokument/14090704001>. *Repertorium diplomaticum regni danici mediævalis. Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen*, udg. af Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, Kbh. 1894-1939, 2. rk., nr. 1388 (13. aug. 1461), nr. 3619 (8. maj 1475). C. Nyrop, *Danmarks Gilde- og Lavsskæraer fra Middelalderen*, I-II, Kbh. 1899-1904, I, 188, jf. Lars Bisgaard, »En dødeliste viser vej: Gilde og magt i senmiddelalderens Odense«, *Fynske Årbøger* 2002, 70-89. Kirken skulle ifølge en præsteindberetning 1707 have været inkorporeret i et kloster ('et klosterkapellani'), der lod kirken betjene ved en 'messe munk, der kom ridende fra kloster'. Der er muligvis tale om et sagn opstået som forklaring på det i sognet forekommende stednavn 'Munkeengen'. RAO. *Topografica*. 6. Udskrift af præsteindberetninger 1706-07. Jf. også L. S. Vedel-Simonsen, »Om Kloster-Sagn i Almindelighed, og Særdeleshed om Jomfruklosteret ved Skaarup Bye i det Nordvestlige Fyen«, *Annaler for Nordisk Oldkyndighed*, 1836-37, 113 og L. S. Vedel Simonsen, *Bidrag til Odense Byes ældre Historie*, Odense 1842-44, 2, 1, 3-4.

² *Danske Magazin* 4. rk., II, 1873, 51.

³ L. S. Vedel Simonsen, *Fyens Vilkaar i den saa kaldte Grevens Feide med et Chart over Vålpladsen paa Øxnebjerg*, Kbh. 1813, 102. Jf. også Jens Rasmussen og Anne Riising, *Biskop Jacob Madsens visitatsbog 1588-1604*, Odense 1995, 127.

⁴ RAO. *Bispeark*. Synsforretninger 1631-1702.

⁵ Jf. s. 2099 og endvidere H. F. Rørdam, »Efterretninger fra Skam Herred i Fyn. 2. Om Æbeløs Forhold til Klinte Sogn«, *Kirkehistoriske Samlinger*, IV, 5, 1897-99, 761-81.

⁶ *Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet jordegods i Danmark, fra Reformationen til Nutiden, 1535-1765*, I-IV. Udg. af Rigsarkivet, Kbh. 1892-1955, II, 623 (8. aug. 1687). Sognets eneste hovedgård Jersore blev nedlagt i begyndelsen af 1500-tallet.

⁷ RAO. *Bispeark*. Indberetninger om kirkeejere og patronatsret 1695-1786; KB. *Kallske saml.* 377, 4°. Gyldesteens ejere fik auktionsskøde på Jerstrup 21. juli 1804. RAO. *Gyldesteen godsark*. Grevskabets kirker 1699-1918. Jf. også P. E. Jensen, »Nogle Træk af Grindløse Sogns Historie«, *Aarbog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter*, 1915, 402-403.

⁸ RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot. 1861-1997; *Gyldesteen godsark*. Grevskabets kirker 1699-1918.

⁹ Det to agre, der benævnes både »Grimmens agger«, »Grimmers agger« og »Gundersz aggre«, kan måske være skænket til kirken fra ejere af hovedgården Jersore, hvis gods 1462 tilhørte Antvorskov Kloster og omfattede resten af marken. *De ældste danske Arkivregistraturer* I-V, Kbh. 1854-1910, IV, 202, 216.

¹⁰ Dertil skulle lægges fire pengeafløste afgifter. *Kronens Skøder* (note 6), II, 623 (8. aug. 1687).

¹¹ Den norske helgenkonge Olav er måske den mest udbredte kildehelgen i Danmark. En af legenderne fortæller om vand, der mirakuløst sprang af en sten. Ellen Jørgensen, *Helgendyrkelse i Danmark*, Kbh. 1909, 4; Anne Lidén, *Olav den helige i medeltida bildkonst: legendmotiv och attribut*, Stockholm 1999, 407-08.

¹² RAO. *Topografica*. 6. Udskrift af præsteindberetninger 1706-07. Jf. også Siegfried Svane, *Danske Helligkilder og Lægedomsilder*, Kbh. 1984, 131.

¹³ Kirkebladet december 1999-januar 2000.

¹⁴ Anne Riising og Mogens Seidelin, *Biskop Hans Mikselsens dagbøger 1626-41*, Odense 1991, 105.

¹⁵ Riising og Seidelin 1991 (note 14), 65.

¹⁶ Rasmussen og Riising 1995 (note 3), 133-134. Jf. også RAO. *Topografica*. 6. Udskrift af præsteindberetninger 1706-07.

¹⁷ RAO. *Bispeark*. Synsforretninger 1872-98; *Gyldens-teen godsark*. Grevskabets kirker 1699-1918; *Menigheds-rådsark*. Kirkeprot. 1861-1997. Jf. også matrikelkort. Det nyeste afsnit blev anlagt til brug 1942-43. RAO. *Pastoratsark*. Kirkegsk. og overslag 1922-31; *Menigheds-rådsark*. Forhandlingsprot. 1904-96.

¹⁸ Rasmussen og Riising 1995 (note 3), 133-134.

¹⁹ RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot. 1861-1997.

²⁰ De nuværende fløje erstattede o. 1987 træfløje fra 1937 med trekloverfrise over krydsende buestave. RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot. 1904-96.

²¹ RAO. *Bispeark*. Synsforretninger 1718-35.

²² NM. Korrespondancearkiv.

²³ RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot. 1861-1997; Forhandlingsprot. 1904-96.

²⁴ Opført ved Lehn Petersens Tegnesteue. NM. Korrespondancearkiv.

²⁵ RAO. *Provstiark*. Korrespondance 1807-37; *Gyldens-teen godsark*. Vedr. kirkerne 1803-1907.

²⁶ RAO. *Bispeark*. Indberetninger om kirker og kirkegårde 1812-30.

²⁷ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot. 1904-96.

²⁸ Samme iagttagelse kan gøres i Kølstrup Kirke (s. 4198).

²⁹ Et mellemstokværk mangler, idet klokkestokværkets gulv er placeret umiddelbart over toppen af tårnrummets hvælv.

³⁰ En placering i syd er mest sandsynlig, hvor den kan være skjult i senere ommuringer af facaden.

³¹ I forbindelse med opsætning af gravsten nr. 1 sænkes nichens bund et par tommer. RAO. *Menighedsråds-*

Fig. 71. Våbenhusets dør set mod nord (s. 5520) samt tilbagetrækning af murflugten (s. 5523). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Door of porch, looking north.*

Fig. 70. Våbenhusets indre med vestre flankemur (s. 5520). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Interior of porch with western flanking wall.*

ark. Kirkeprot. 1861-1997; *Bispeark*. Synsforretninger 1872-98.

³² Kapellets vestre tagflade har sandsynligvis været forlænget ud i skotrenden, idet dets vestmur ikke viser rester af en gesims.

³³ RAO. *Bispeark*. Synsforretninger 1872-98; *Menighedsrådsark*. Kirkeprot. 1861-1997.

³⁴ RAO. *Pastoratsark*. Embedsbog 1846-1956.

³⁵ RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot. 1861-1997.

³⁶ RAO. *Bispeark*. Synsforretninger 1872-98.

³⁷ RAO. *Provstiark*. Synsprot. 1904-2000.

³⁸ RAO. *Provstiark*. Synsprot. 1904-2000; *Menigheds-rådsark*. Kirkeprot. 1861-1997; NM. Korrespondancearkiv.

³⁹ RAK. *Rtk. Rev. Rgsk*. Kirkegsk. 1664-72.

⁴⁰ Hylleberg Eriksen 2019. Der blev i alt udtaget 19 prøver som boreprøver. Alle de borede prøver er udtaget gennem splintveddet, som er bevaret på en af prøverne fra koret (41491029), mens det er smuldret bort på de øvrige. Af korets tagværk var yngste fuldstændigt bevarede årring fra 4. spær i korets sydside (41494039) og er dannet i 1433 e. Kr. Prøven har kun kerneved

Fig. 72. Skibets østligste hvælvfag set mod nord med $\dagger$ arkade til nordkapel (s. 5524). Foto Arnold Mikkelsen 2018.
– *Easternmost vault bays of the nave looking north with $\dagger$ arcade to north chapel.*

bevaret. Efter tillæg af årringe i det manglende splintved kan det beregnes, at træet, som prøven stammer fra, er fældet o. 1453 e. Kr. Yngste bevarede årring fra 5. spær i korets sydside (41494049) er dannet i 1403 e. Kr. Der er ikke splintved bevaret på prøven. Efter tillæg af årringe i det manglende splintved kan det beregnes, at træet, som prøven stammer fra, er fældet o. 1423 e. Kr. Denne datering ansås af undersøgeren til lige at gælde for 41491019 fra 2. spær i korets sydside. Af de tre daterede prøver fra nordre kapels tagværk var yngste bevarede årring på 41292029 fra 1. spærstiver i østsiden dannet i 1475. Der er ikke splintved bevaret på prøven. Efter tillæg af årringe i det manglende splintved kan det beregnes, at træet, som prøven stammer fra, er fældet o. 1495 e. Kr. Yngste bevarede årring fra 2. spærstiver i østsiden (41492039) er dannet i 1463 e. Kr. Der er ikke splintved bevaret på prøven. Efter tillæg af årringe i det manglende splintved kan det beregnes, at træet, som prøven stammer fra, er fældet o. 1483 e. Kr. Yngste bevarede årring fra 2. spærstiver i østsiden (41492049) er dannet i 1455 e. Kr. Der er ikke splintved bevaret på prøven. Efter tillæg af årringe i det manglende splintved kan det beregnes, at træet, som prøven stammer fra, er fældet o. 1475 e. Kr.

⁴¹ NM. Korrespondancearkiv; RAO. *Menighedsrådsark.* Forhandlingsprot. 1904-96; Kirkeprot. 1861-1997.

⁴² Dateringen bygger på dragternes tidstypiske træk. NM. Indb. ved Kirsten Trampedach 2004.

⁴³ Den mulige sammenhæng med Olavslegenden og skibsmotivet er påpeget af Kirsten Trampedach. NM. Indb. ved Kirsten Trampedach 2004.

⁴⁴ Jf. Anna Lidén, *Olav den helige i medeltida bildkonst. Legendmotiv och attribut*, Stockholm 1999, 104 ff.

⁴⁵ Se Vallensbæk (DK *KbhAmt* 505), Kirke Hyllinge (DK *KbhAmt* 912), Skamstrup (DK *Holbæk* 816), Højby (DK *Holbæk* 2144), Sigerslevvester (DK *Frborg* 2223).

⁴⁶ Jf. Lidén 1999 (note 44), 138.

⁴⁷ Jf. Lidén 1999 (note 44), 71-72.

⁴⁸ NM. Indb. ved Kirsten Trampedach 2004.

⁴⁹ Jf. Lidén 1999 (note 44), 163, 194.

⁵⁰ RAO. *Topografica*. 6. Udskrift af præsteindberetninger 1706-07.

⁵¹ RAO. *Gyldensteen godsark*. Vedr. kirkerne 1803-1907.

⁵² Ifølge en indskrift på bagsiden af altertavlen (s. 5542) medvirkede snedkerfirmaet H. J. Pedersen & Søn fra Klinte og maler G. Scheffmann, Ejlbj.

⁵³ NM. Indb. ved Karin Vestergaard Kristiansen 2003; NM. Korrespondancearkiv.

⁵⁴ RAO. *Gyldensteen godsark*. Vedr. kirkerne 1803-1907; Grevskabets kirker 1699-1918.

⁵⁵ RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot. 1861-1997; *Pastoratsark*. Embedsbog 1846-1956.

⁵⁶ Kirkebladet 1996, nr. 4.

⁵⁷ RAO. *Gyldensteen godsark*. Grevskabets kirker 1699-1918.

Fig. 73. Overgang mellem kor og skib med skibets og korets skjoldbuer (s. 5515 og 5510) samt mellemfaldende udfyldningshvælv (s. 5517). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Transition between chancel and nave with nave and chancel wall ribs and intervening filler vaults.*

⁵⁸ Karin Vestergaard Kristiansen, *Dansk kirkeinventars farvehistorie*, ph.d.-afhandling, Nationalmuseet og Konservatorskolen 2014, 249.

⁵⁹ Storstykket består af 16 lodrette brædder, topstykket af syv vandrette brædder og postamentet af tre vandrette brædder. De er samlet med lodrette, vandrette og diagonale revler. NM. Indb. ved Karin Vestergaard Kristiansen 2003.

⁶⁰ NM. Indb. ved Karin Vestergaard Kristiansen 2003.

⁶¹ Jf. *Dansk Adels Aarbog* 1954, II, 55, der dog har omvendt rækkefølge for hendes fornavne.

⁶² Tavler fra 1728 og 1744 i hhv. Lumby (s. 5112) og Hjadstrup (s. 5006) viser, at illusionistiske tavler fandtes på Fyn før Dahlin.

⁶³ RAO. *Gyldensteen godsark*. Skifteprotokol 1721-1850. Nr. 8/3 1772-89, f. 420 verso – f. 421 verso.

⁶⁴ To sønner kan have stået i lære hos faren 1781, nemlig Ludvig Nielsen Lundfeldt Dahlin, der 1782

blev forbundet hos Isach Gerstendorff og aflagde sven-deprøve i december samme år, og Friderich Poul Dahlin, der blev svend i 1785, tilsyneladende uden at have været forbundet. Den ældste søn Edvard Lassenius Dahlin var 1781 antagelig beskæftiget hos Caspar Friderich Wegener. RAO. *Odense malerlav*. Indskrivnings-bog 1704-1826.

⁶⁵ Jf. også Sissel F. Plathe og Jens Bruun, *Danmarks Middelalderlige Altertavler*, Odense 2010, 533.

⁶⁶ Hhv. 'halvtredje alen høj' og 'ved 2 alen højt'. RAO. *Topografica*. 6. Udskrift af præsteindberetninger 1706-07.

⁶⁷ Beskrevet som 'en trækrugke, ikke større end en musketskugle imellem de to forreste fingre på den venstre hånd'. RAO. *Topografica*. 6. Udskrift af præsteindberetninger 1706-07. Frugt ses hyppigt i hænderne på Maria, jf. f.eks. kalkmaleriet i Sønderød (Skovby Hrd.).

⁶⁸ Jf. f.eks. den kalkmalede Rosenkransmadonna i Århus Domkirke (DK Århus 404).

⁶⁹ Sml. f.eks. Claus Bergs altertavle i Voldby Kirke, hvis hovedmotiv er legenden om de 10.000 martyrer (DK Århus 3511).

⁷⁰ 'På den nordre låge står udgravet et nedhængende stenbjerg eller klippe, hvor oven på står en, som udskyder 2 andre til at falde ned på et udgået træ, på hvilket ligger 4 nøgne, en på en spids gren, der er gået tvært igennem menneskets liv, 3 liggende i kløfter på grene og en nede på jorden.' RAO. *Topografica*. 6. Udskrift af præsteindberetninger 1706-07.

⁷¹ Jf. f.eks. kalkmaleriet af Acacius og martyrerne i Skive Gamle Kirke (Viborg Amt).

⁷² 'På den søndre låge står også et kvindebillede og neden for 10 små kvindebilleder, 5 ved hver side, et bag et andet og det første med udrakte hænder'. RAO. *Topografica*. 6. Udskrift af præsteindberetninger 1706-07. Jf. f.eks. Tranbjerg (DK Århus 2224) og Hirsholmene (Hjørring Amt). Plathe og Bruun 2010 (note 65), 378-379.

⁷³ Begge muligheder eksemplificeres af en af Jacob Madsen uomtalt sidealtertavle, der 1685 afhændedes fra Lunde (s. 5055) til Ubberud (s. 2772).

⁷⁴ Tavlen blev af sognepræsten forbundet med valfart: 'Af denne altertavle synes det, at her må have været pilgrimsfærd i katolsk tid, så som jeg og har hørt sige af nogen med de enfoldige ord: Her har været en hel-lighed i gamle dage'. RAO. *Topografica*. 6. Udskrift af præsteindberetninger 1706-07.

⁷⁵ Vedel Simonsen, der også kun kendte altertavlen fra præsteindberetningen 1707, formodede at 'de fra klippens top nedstyrtede mennesker og (på) det udgåede eller visnede livstræ' betegnede 'de syge og værkbrudne mennesker, der ved klippens fod modtages af S. Oluf og ved hans kilde helbredes'. L. S. Vedel Simonsen, *Bidrag til Odense Byes ældre Historie*, Odense 1842-44, 2, I, 4. Mistolkningen af de 10.000 martyrer er gentaget i Svane 1984 (note 12), 131.

Fig. 74. Korets indre set mod nord med ældre sekundært tvindue (s. 5530) og nuværende vindue indsat i 1880'erne (s. 5530). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Interior of chancel, looking north, with older secondary tvindow and present window from the 1880s.

Fig. 75. Tømmermærke i skibets 2. fag, i nordsiden (s. 5531). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – Timber mark in the 2th bay of the nave.

⁷⁶ Jf. også guldsmed Jørgen Dahlerup i NM. Korrespondancearkiv og Finn Grandt-Nielsen, *Fynsk kirkesølv* (Fynske Studier XII), Odense 1983, 20, 49.

⁷⁷ Sml. foto i *Grandt-Nielsen 1983* (note 76), 49.

⁷⁸ Hhv. »DAHLERUP 925 S« og »DAHLERUP DEN-MARK STERLING«.

⁷⁹ Jf. S. V. Wiberg, *Personallistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie*, Kbh. 1870-73. Niels Nielsen Bang var 1588 sognepræst i Klinte, mens Mads Knudsen og Jørgen Olsen var kirkeværger. RAO. *Klinte Sogn*. Rgsk. 1577-1664.

⁸⁰ 1588 kendes kun en anden sognepræst ved dette navn, nemlig Niels Thomsen til Hem og Sem (Randers Amt), jf. *Wiberg 1870-73* (note 79).

⁸¹ Ud over et nyt bæger omfattede istandsættelsen en ændring af samlingen, således at skaftet blev aflastet af indvendige, koncentriske rør fra bægrets bund til en styreflade øverst i foden. NM. Korrespondancearkiv.

⁸² RAO. *Klinte Sogn*. Rgsk. 1577-1664.

⁸³ Sygesættet kan ikke lokaliseres og kendes kun fra en beskrivelse ved guldsmed Jørgen Dahlerup 2000 i NM. Korrespondancearkiv. Det er muligvis sættets disk, der er nævnt under Thorn Henrichsen Schiellerup i Chr. A. Boje, *Danske guld- og sølvmedlemærker for 1870, I-III*, revideret og udvidet udg. ved Bo Bramsen m.fl., Kbh. 1979-82, II, 122.

⁸⁴ *Boje 1979-82* (note 83), II, 122.

⁸⁵ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot. 1904-96; Lisbeth Tolstrup, »Jette Nevers«, *Weilbachs Kunstnerleksikon*, Sys Hartmann (red.), 6, Kbh. 1997, 90.

⁸⁶ M. Mackeprang, *Danmarks middelalderlige Døbefonte*, Kbh. 1941, 135.

⁸⁷ RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot. 1861-1997. Det kan ikke udelukkes, at eventuelle bueslag på foden kan være beskadiget ved borthugning i forbindelse med afrensningen.

⁸⁸ RAO. *Gyldensteen godsark*. Grevskabets kirker 1699-1918; *Menighedsrådsark*. Kirkeprot. 1861-1997. Jf. Poul Halkjær Kristensen, *Danske tinmærker*, Kbh. 1983, 55. Se endvidere Flemming Steen Nielsen, »Buntzens kandestøberi. Blade af historien om et forsvundet håndværk«, *Danmarks tekniske museum. Årbog* 1986, 5-31.

⁸⁹ Forud for istandsættelsen blev det foreslået at forandre prædikestolen og forsyne den med nyt gelænder. RAO. *Gyldensteen godsark*. Vedr. kirkerne 1803-1907.

⁹⁰ Jf. opmålingsplan ved V. Møller Jørgensen 1927.

⁹¹ RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot. 1861-1997; *Pastoratsark*. Kirkeresk. og overslag 1922-31.

⁹² Jf. tegninger i NM dateret august 1927.

⁹³ RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot. 1861-1997; NM. Korrespondancearkiv.

⁹⁴ RAO. *Pastoratsark*. Kirkeresk. og overslag 1922-31.

⁹⁵ Ifølge malet datering på bagsiden.

⁹⁶ Henning Thalund, *Fynske kirkeskibe* (Skrifter fra Svendborg og Omegns Museum, 27), Svendborg 1989, 62.

⁹⁷ Hans Nyholm, *Kirkeklokker i Danmark*, Højbjerg 1996, 45.

Fig. 76. Ejermærker(?), detalje af dåbsfadets bagside (s. 5548, jf. fig. 54). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – Owner's marks(?), detail of back of baptismal dish (cf. fig. 54).

⁹⁸ RAK. *Rtk. Rgsk. 1433-1559*. Fortegnelser over indkrævede klokker 1528-29.

⁹⁹ Den mulige signatur er dog ikke gennemstreget, modsat den såkaldte Odensemonogrammistis gennemstregede N'er (jf. f.eks. s. 5069, fig. 49).

¹⁰⁰ Omtalt i præsteindberetningen 1755, ifølge hvilken der ud over dette ægtepar ikke fandtes 'andre adelige eller fornemme personers' begravelse. KB. *Kallske saml.* 377, 4°. Hverken Hofmans Foundationer eller Danske Atlas bidrager yderligere til identifikationen af parret. Hans de Hofman, *Samlinger af publique og private Stiftelser, Foundationer og Gavebreve* V-VI, Kbh. 1755-80, V (1760), 262; Erich Pontoppidan og Hans de Hofman, *Den danske Atlas* I-VI, Kbh. 1763-81, VI (1774), 561.

¹⁰¹ RAO. *Første fynske nationale Rytterregiment*. 1. regiments skifteprotokol 1681-1718, IV f. 65 recto.

¹⁰² RAO. *Pastoratsark*. Ministerialbog. Fridericke Christ-

iana Lindegaard blev døbt 19. febr. 1773. RAO. *Kerte pastoratsark*. Ministerialbog.

¹⁰³ RAO. *Kullerup pastoratsark*. Ministerialbog.

¹⁰⁴ RAO. *Provstiark*. Korrespondance 1807-37; *Gyldensteen godsark*. Grevskabets kirker 1699-1918. Jf. også Sven Rask, »Grevinde Gyldensteen og kirkerne«, *Sletten: Årsskrift for nordfynsk lokal- og kulturhistorie* 1995, 23.

¹⁰⁵ »I Kapellet mod N. henstaa 3 Kister med Lig af Medlemmer af Familien Lindegaard til Jerstrup«. J. P. Trap, *Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*, 3. udg., I-VI, Kbh. 1898-1906, III, 1899, 481.

¹⁰⁶ J. P. Trap, *Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*, 4. udg., I-XI, Kbh. 1920-32, IV, 1923, 489.

¹⁰⁷ 'Mindepladen' skulle ifølge kirkesynet 1956 flyttes fra gravstedet til tårnrummet. RAO. *Provstiark*. Synsprot. 1904-2000.

¹⁰⁸ RAO. *Pastoratsark*. Ministerialbog.

KLINTE CHURCH

The church is on a small hill c. 200 metres north of the now dyked-in beach Klinte Strand. Bishop Jacob Madsen wrote in 1590 that the church was 'on a cliff out towards the sea'. It is on the south-western periphery of the parish.

The parish priest of the church is mentioned in 1348, while the church as such is mentioned for the first time in connection with an extraordinary tax in 1524-26. A few years later Grindløse (p. 5571) became an annexe, a relationship earliest documented in 1535. In 1687 the Crown deeded the advowson to the diocesan officer Helmut Otto von Winterfeldt, owner of the manor Jerstrup in the neighbouring parish of Grindløse. At the same time he acquired the churches in Grindløse (p. 5571), Ejlbj and Melby (Skovby District). After this all four churches belonged to Jerstrup and from 1804 on were added along with the manor house to the Gyldensteen demesne. Klinte Church passed into freehold in 1916.

By the earlier beach cliff a few hundred metres south of the church is the stone-built St. Olave's Well. It is mentioned earliest in 1707 in a report from the pastor of the parish.

Building. The Romanesque church consisted of a (†)chancel and a now demolished †nave which was only a little wider.

The chancel, rebuilt in the Late Middle Ages, was built of 6-7 courses of granite ashlar; both the east wall and the long walls were heightened in brick by about eight courses, and a slender, segmentally arched, bevelled window was installed in the east gable (fig. 10). The chancel was covered by a contemporary cross vault. The details of the rebuilding, not least the vaulting, indicate a dating to the first half of the 1400s, which matches the dendrochronological dating of the roofing. The corbiestepped gable (fig. 10) is ornamented with recesses. The Romanesque †nave probably once had the same length as the present one, but may have been a little wider. The west gable of the nave is partly preserved, incorporated in the east wall of the later tower (cf. fig. 13), and at the bottom the northwestern corner has another three courses of granite ashlar. A low tower in the west, slightly narrower than the present nave, is in brick, in irregular bond, but mainly monk bond. It rises in two storeys and has recess-ornamented gables in the north and south. The tall

tower interior (cf. fig. 11) is covered by a contemporary cross vault. A segmentally arched window in the north and south wall and a segmentally arched door in the west (cf. fig. 12), probably original, were later changed. The porch function was transferred to the tower interior before 1861. The present nave is in brick with belts of re-used granite ashlars, footing ashlars and a single window ledge, probably from the former nave (cf. fig. 14). Already during construction the intention may well have been to continue eastward with a nave-chancel, but the builders were probably content to cover the traces of the Romanesque nave's eastern corners. At the same time, by all indications, the chancel arch wall was removed. A †door in the north side of the nave (cf. fig. 8c) was profiled externally with three rebates, the outermost and innermost chamfered and the middle one rounded. Inwardly the door had a whole-brick-deep rebate which was widest on the western side, where the door leaf must have hung. The door is now bricked up with an internal alignment and partly destroyed by an air vent from the present heating system. The two windows of the south side have been installed later. A stairwell (cf. fig. 14) at the southwestern corner of the nave is clearly contemporary with the nave, as is evident from among other things the banding of the masonry with re-used granite ashlars. In the interior of the nave the stairwell can be seen as a diagonal cutting-off of the corner (fig. 20). The construction part is terminated at the top by a pent roof with two supports. The door is segmentally arched and leads in to a spiral staircase with a half-brick newel. It is highly probable that the nave was meant to be vaulted over, as is particularly evident from the diagonal cut-off of the southwestern corner with a string course. There is much to indicate that the vaulting-over was also realized. The vaulting of the nave, two bays of octagonal rib vaults in the east and a domed, ribless vault in the western, very narrow bay, has straight-edged half-brick ribs. Towards the east there was not the expected termination with a wall rib; instead the arch takes the form of a rebated reinforcing rib the same height as the others in the nave. This emphasizes that even at that

point a continuation to the east was planned. It must have been realized that the planned continuation was not imminent, or it may have been entirely abandoned. Instead an irregularly curving severely connected the aforementioned eastern reinforcing rib in the nave with the western wall rib exposed by the demolition of the chancel arch wall (figs. 16–18). The 'space' thus created is substantially wider in the north than in the south, as a result of the skewed position of the chancel in relation to the nave. A closely related arrangement can be seen in Grindløse Church (p. 5584). As early as the erection of the Late Medieval nave a chapel was planned towards the south opposite its eastern bay. This is evident from that fact that the southern wall rib of this bay is substantially higher than the others in the nave and conceived together with the arcade to the chapel (cf. fig. 22). The chapel (figs. 21–22 and cf. fig. 5) is built with medieval brick and a few re-used ashlars. Its only window, situated in the middle of the south gable, is segmentally arched and rebated and in a pointed-arched tympanum. The interior of the chapel opens towards the nave with a pointed-arched arcade opening. The interior is covered over with a cross vault with straight-edged half-brick ribs. The crenellated gable is recess-decorated. A porch (cf. figs. 8d and 23) was built at the north door of the nave. The building, later much altered, is in brick and had relatively tall flanking walls, the western one trimmed down, while the eastern one is preserved in full height. A new segmentally arched door in a pointed-arched tympanum is slightly displaced towards the west in the gable. In the eastern flanking wall are the remains of an originally segmentally arched †window in a pointed-arched tympanum (fig. 24). The window has later been changed in connection with the knocking-through of a door. Of the plain pediment to the north only little is preserved. A chapel was built in the north outside the easternmost part of the nave (figs. 25, cf. figs. 6 and 23). It is mainly built in brick. The east wall of the porch functions as the west wall of the chapel and was built up to about double height. Around the middle of the eastern flanking wall is an original rebated window which is approximately bas-

ket-handle-arched. On both sides of the window are tall, segmentally arched niches. The north gable has, almost at the middle, a now bricked-up segmentally arched window in an ogival tympanum that cuts into the pediment. The window was double-rebated both outside and inside. Here too, on both sides, there is a segmentally arched tall recess. The chapel has a contemporary cross vault with straight-edged half-brick ribs that run of in the corners. From the former loft over the porch a rebated segmentally arched door (cf. figs. 26–27) goes into the northwestern pocket above the chapel vault. The pediment is recess-ornamented (cf. fig. 23).

Wall painting. In 2004 wall paintings were noted in the chancel and in the south chapel. The oldest was a large figurative painting from the Late Middle Ages on the east wall of the south chapel, which is now partly uncovered. It was done around 1515–30 and presumably shows scenes from the legend of the saint-king Olave (figs. 38–39).

Furnishings. The oldest item of furnishing in the church is a Romanesque font decorated with arcades (fig. 53). The chalice from 1588, with a re-used Late Medieval stem, has an inscription suggesting it must originally have been procured for Engum Church in eastern Jutland (fig. 46). A Communion table frontal with decoration in low relief probably comes from the time around 1600 (fig. 42). The altar candlesticks must have been acquired, judging from the accounts, in 1635 (fig. 50). The baptismal dish (fig. 54), a chased brass work from c. 1650, is probably Netherlandish. The illusionistic altarpiece from 1781 (fig. 43) is

signed by the painter Niels Poulsen Dahlin, who supplied a number of related altarpieces for other Funen churches. The pulpit in Empire style (fig. 55) presumably comes from a major refurbishing in 1820. A poor box (fig. 57) must also be assigned to this period. Two money boxes and four hymn boards (cf. fig. 72) are from c. 1850. The bell (fig. 62) was cast in 1864 by M. P. Allerup, Odense. A baptismal jug of pewter was procured in 1887 from the Copenhagen pewterer Johan Lorentz Buntzen. An armchair (fig. 56) for the pastor was acquired in 1895/96, and a washstand c. 1900. Three chandeliers were hung up in 1916/17. The pews from 1929 (cf. fig. 40) were designed by the architect V. Møller Jørgensen. A church ship (fig. 61) was hung up in 1930, while a seven-branched candelabrum was donated in 1934 by the parish council. A wafer box of pewter was made in 1940 by the goldsmith Anton Rasmussen, Odense. The organ with four stops was built in 1965 by Frobenius. A chasuble (no. 1) was bought in a Spanish vestment shop, while another (no. 2, fig. 51) was made c. 1992 by Jette Nevers, Hasmark. The latest acquisition is a board listing incumbents from 2004.

The colour scheme of the furnishings is from 1968 and is typified by light colours.

Sepulchral monuments. A sepulchral tablet from 1710 (fig. 63) was set up by the pastor Rasmus Pedersen Brun (†1713) to himself, three wives and a son. There are two tombstones from the 1600s: no. 1 (fig. 64) from c. 1608 of the pastor Niels Bang (†1608) and his wife Karen Knudsdatter (†after 1608). A number of more recent churchyard monuments to parsons are now embedded in the north wall of the tower interior.